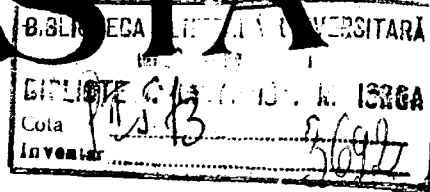

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

BIBLIOTECA
SECȚIA LITĂRIE
ACAD. MIH. R. P.

ABONAMENTUL: (48 NUMERE)

În România un an . . . . . 10 lei
„ „ „ sease luni . . . . . 6 „
În toate țările uniunii postale un an 12 „
„ „ „ „ sease luni 7 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR:

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMAR:

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină.
1/4 pagină: 10 lei.

No. 1.

DUMINICĂ 25 OCTOMBRIE 1909

Vol. 7.

SUMARUL

NOUTĂȚI:

Al doilea doctorat în litere dela Universitatea din Iași. — Demisiunea d-lui Titu Maiorescu din învățământul superior. — Concertul baritonului Costescu. — Teatrul Național: „Revizorul“. — Revista Revistelor.

CESTIUNI ACTUALE:

DR. N. LEON. *Știința oficială și libera gândire.*
C. RĂDULESCU-MOTRU. *Naționalismul, cum se înțelege.*

ȘTIINȚE SOCIALE:

A. ȘTEFĂNESCU-GALAȚI. *Criminalitatea în România.*

PEDAGOGIA:

Z. BĂDEANU. *Ideile pedagogice ale d-lui I. Slavici.*

LITERATURA:

N. PORĂ. *Din viața de redacție.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI:

E. LOVINESCU. *In chestia piesei d-lui A. Herz.*

NOUTĂȚI

Al doilea doctorat în Litere dela Universitatea din Iași.

Facultățile noastre din Iași și București, atât cea de Științe cât și cea de Litere, au început a conferi titlul de doctor cu constituirea lor actuală, și fără a mai aștepta o nouă organizare și o sporire de catedre ca facultățile de drept.

Zilele aceste am avut de înregistrat la Universitatea din Iași trecerea celui de al doilea doctorat în Litere (cel întâiu a fost al d-lui Ilie Ghibănescu în specialitatea filosofiei), a-nume acela al d-lui G. Pascu în filologia română.

Teza, pe care d-sa a prezentat-o Facultății, este partea I a unei lucrări *Despre Cimilituri, studiu filologic și folkloric*. un volum în 8 mări de XII + 276 pagini, care trebuie să fie urmat de partea a doua, cel puțin de aceeași întindere, și care va cuprinde chestiunile generale privitoare la subiectul ales.

Partea I, prezentată și susținută de d. G. Pascu, este un studiu pur filologic, asupra căreia colegul meu d. A. Philipide, care a examinat teza împreună cu d. prof. X. C. Gheor-

ghiu, se rostăște în chipul următor: «Lucrarea d-lui G. Pascu este un studiu atât de complet și de original asupra cimiliturilor românești, precum, după știrea noastră, un altul nu există asupra aceluiaș subiect în nici o literatură».

Judecata colegului nostru dovedește că doctoratul d-lui G. Pascu este un doctorat serios, precum nici nu se putea aștepta altfel dela un tânăr, a cărui inteligență și sârguință am avut și eu prilejul a le aprecia la cursul meu de istorie.

A. D. XENOPOL

* * *

Demisiunea d-lui Titu Maiorescu din învățământul superior.

Ministerul de Instrucțiune publică a primit, pe ziua de 31 Octombrie, demisiunea d-lui Titu L. Maiorescu dela catedra de logică și istoria filosofiei contemporane d-la Universitatea din București. Această demisiune, deși motivată pe faptul limitei de vârstă, a fost însă neașteptată chiar pentru colegii d-lui Maiorescu. În cercurile universitare se credeă că d. Maiorescu va continua să ocupe catedra sa până la Februarie viitor, când împliniă vârsta de 70 ani și trebuia să se retragă conform legii. Așa se și explică insistența pe care în luna Iunie trecut au depus-o unii din colegii și prietenii săi politici, ca să-l aleagă în comisia de judecată a corpului didactic în locul d-lui Matei Cantacuzino, care s'a retras în condițiuni cunoscute. În epoca alegerii sale, însă, d. Maiorescu nu fusese în țară. La înapoiere, dânsul s'a grăbit să demisioneze din însărcinarea de membru în comisiunea de judecată, însărcinare pe care de altfel personal nu o solicitase. Ministerul a respins această demisiune. D. Titu Maiorescu și-a înaintat atunci demisiunea și dela catedră în mod irevocabil.

Cu retragerea d-lui Titu Maiorescu, Universitatea din București pierde pe unul din profesorii săi cei mai iluștri. Dotat cu un excepțional talent oratoric, d. T. Maiorescu isbutise să facă din cursul său un centru de atracțiune pentru studențimea întregii Universități.

Asupra însemnătății pe care o are d. Maiorescu în dezvoltarea culturii române nu este momentul de a discuta acum. D. Maiorescu a aparținut nu numai școlai, ci și politicei, precum și literaturii. Și dacă a încetat de a mai aparține școlai, politica și literatura pot să mai fie încă îmbogățite prin munca sa.

* * *

Concertul baritonului Costescu.

Sâmbătă, 17 Octomvrie a avut loc la Ateneul Român concertul dat de baritonul Aurel Costescu, pentru înlesnirea continuării studiului în Italia. D-sa a avut concursul altor ele-

mente de valoare: d-șoara Drăgulănescu, d-l Folescu și maestrul Bianchi.

Nu știu dacă d. Costescu își va fi înlesnit cu mult călătoria sa în Italia; dar ce e sigur, e că d-sa e un element de mare viitor pentru o operă română. Din rezultatele date de d-sa la Conservatorul de muzică, din ceace au putut constata reviztele de seamă, din aprecierile publicului înțelegător, reiese clar că d. Costescu, cu vocea d-sale sigură și puternică, dacă și-o va îngriji și mai mult, și va urmări cursuri și mai înalte decât acelea dela noi, va ajunge un element superior. Revista noastră își face datoria relevându-l și indemnându-l. L-am apreciat în deosebi în concertul dela Ateneu în *Prologul* din Paggiacci și în *Rigoletto* (cu deosebire în duetul cu d-șoara Drăgulănescu). Tot de mare laudă e și d. Folescu, cu vocea d-sale mai puțin puternică, dar foarte îngrijită.

H. V.

* * *

Teatrul Național: «Revizorul» de Gogol, tradus din rusește de d-l N. Dunăreanu.

Revizorul e o comedie de moravuri, în care celebrul autor rus a salirizat fără milă incapacitatea și venalitatea funcționarilor ruși de pe vremea sa (mijlocul sec. XIX) cari apasă și exploatează pe cei ce sunt chemați să-i administreze. La rândul lor acești funcționari sunt liranizați și exploatați de funcționarii ce le sunt superiori și trăiesc într-o spaimă continuă de a nu fi «inspectați» de vre-un «șef». Frica lor e atât de mare încât uneori ea le produce adevărate farse, făcându-i să cadă victime primului aventurier ce le iese în cale și are înfățișarea unui om sus pus. Pe o asemenea păcăleală e bazată intriga acestei frumoase comedii care a stârnit în Rusia multe nemulțumiri în lumea biroucrăției, și a silit pe autorul ei să se expatrieze câtva timp în Italia.

Iată subiectul: «Acțiunea se petrece într'un orașel din inima Rusiei. Primarul Antonovici, care avea multe pe suflet, fiind vestit că are să vie un revizor în inspecție, chiamă la el acasă pe toți funcționarii mai de seamă ca să se sfătuiască cu dânsii ce este de făcut pentru a întâmpina primejdia.

Întâmplarea face, că doi prieteni ai primarului Dobtschinski și Bobtschinski să dea la un hotel din oraș peste un tânăr, Klestacoff, un desfrănat care-și cheltuise banii la cărți și acum n'avea ce mânca. E luat drept revizor, dus cu alaiu, și ospătat ca un om mare.

La masă, primarul pune ceva în băutura, ca să-l facă să spue odată cine este, să nu se mai ascundă.

Într'adevăr, Klestacoff, turmentat de băutura, povestește o mulțime de fleacuri așa că îngrozește pe cei de față.

Toți acuma îl împrumută cu parole, caută să se pue bine cu el, se critică unul pe altul, lingușindu-se. Klestacoff, care e cam prost, abia târziu vede că a fost luat drept un om mare și atunci se pune și serie o scrisoare unui prieten din Petersburg, în care arată ce i s'a întâmplat răzând de primar și de ceilalți funcționari.

Vestea că a venit un revizor care să aneheteze nelegiuirile primarului, umblă prin toate gurile și negustorii, cari suferiră mult dela Antonovici vin cu bani și ceruri să se plângă și să ceară să le ia de pe cap pe un așa nelegiuit. Klestacoff le ia banii și îi încredințează că are să le facă dreptate.

El face curte nevestei și ficei primarului și la urmă sfârșește prin a cere în căsătorie pe fata lui Antonovici.

Indulcit de viața care o ducă nu se dă dus, dar servitorul lui, Osip, care văzuse că stăpânul său a fost luat drept un om mare, îl hotărăște să plece. Klestacoff își ia rămas bun, spuind că se întoarce peste o zi să facă nunta.

În urmă, pe când toți prietenii se strânsese în casa primarului și-l felicitau, vine șeful poștei cu scrisoarea aventurierului pe care

o desfăcuse, și îi arată că n'a fost revizorul. Toți păcăliții și primarul, într'o durere ne bună, se răped asupra celor doi prieteni cari le aduseseră vestea și îi amenință. În mijlocul scenei acesteia, vine un jandarm și vestește, că adevăratul revizor îi chiamă pe toți la hotel, unde s'a oprit. Cortina se lasă asupra unei scene mute de un tragi-comic minunat reprezentând consternarea celor prezenți la vestea sosirii adevăratului revizor».

Reprezentarea Revizorului a fost un mare succes pentru Teatrul Național. Artiștii noștri de comedie, bătrâni și tineri, s'au întrecut în a ne da o serie de frumoase creații cari vor rămâne în cariera fiecărui dintr'înșii. În primul, Anton Antonovici, Ion Brezeanu, a jucat cu un humor atât de spontan și de real cum numai un artist minunat ca dânsul poate juca. Cu aceeași vervă și spontaneitate a jucat d-na Maria Ciucurescu în Ana Andrejewna, soția primarului, o cochetă de provincie care nu a cunoscut niciodată simțul ridiculului. Ar fi fost foarte bun și d-l Liciu în Klestacoff dacă n'ar fi șarjat prea mult rolul, făcând pe alocuri din acel tânăr aventuros și ușuratec dar naiv până la ingenuitate, un găgău prea prostănae.

În seria de provinciali, unul mai pișcher și mai politivan ca celălalt și-au arătat din nou marele lor talent d-nii Niculescu, Barbelian, Belcot, Achille.

Din Dobeinski și Bobcinski, cei doi «incurcă-lume», d-nii Grigorescu și A. Mihăilescu au făcut două delicioase figuri comice și ne-au dovedit că tinerii artiști de comedie dela Teatrul Național știu să-i păstreze cu demnitate excelența reputație ce i-au creat-o și i-o crează încă artiștii cei maturi.

D-l Dușulescu a arătat în rolul servitorului Osip, un vulpoi bătrân, că e un talent remarcabil.

* * *

Despre *Refugiul* piesă în 3 acte de Dario Niccodemi reprezentată cu mult succes de Compania Davila, în seara de 19 cor. pe scena Teatrului Leon Popescu, în care d-nele Sturza și Voiculescu și d-nii Davila și Storin au făcut niște admirabile creațiuni vom vorbi cu deamănuntul în numărul viitor.

* * *

E. P.

Revista Revistelor

Convorbiri critice. 25 Septembrie. D. E. Lovinescu continuă discuția asupra impresionismului în critică: «Impresioniștii, în înțelesul mai răspândit al cuvântului, — tăgăduiesc puțința judecăților absolute în materie estetică; ei gonesc absolutul și nu recunosc decât relativul... Cuprinsul sufletesc al omului fiind schimbător, impresiile se alungă «ca norii lunși pe șesuri», după cum bat vânturile.

On le voit différent sans l'avoir vu changer,

zice Sully Prudhomme, vorbind de norul pe care îl privești îndelung. Și, în această goană de sentimente, de impresii, nimic nu e statornic, nimic nu e sigur, nimic nu e trainic; pe nimic nu te poți bizui cu încredere și cu temeinicie. Lucrurile nu sunt decât o părere, — părerea noastră, care acum e într'un fel și mâine în altul, după indemnul impr. jurărilor. A voi să închei o jud. cată veșnică și obiectivă asupra unor opere de artă, ce n'au altă viață decât pe aceea pe care le-o dăm noi, e o amăgire. «Nu există critică obiectivă, zice Anatole France și toți cei ce se măgulesc a fi pus în lucrările lor a'ceva decât pe dânsii sunt victimele iluziei celei mai amăgitoare. Adevărul e că nu poți și nici odată din tine însuși: e una din marile noastre nenorociri. Ce n'am da noi să putem vedea cerul și pământul, pentru o clipă numai, cu ochiul în fațete al unei muște sau pentru a înțelege firea cu creierul greoi și simplu al unui urangutan?». Săntem închiși în ființa noastră ca într'o închisoare veșnică. Ceace ne rămâne mai bun de făcut, e să

mărturisim că de oricâte ori n'avem tîria să tăcem, vorbim de noi înșine».

«Și din clipa în care judecățile noastre n'au nici o satornicie, nici un punct de razim obiectiv, din clipa în care nu avem decât păreri schimbătoare, critica nu mai poate fi dogmatică, ci *impresionistă*. Noțiunea «impresionismului» a prins așa dar în conștiința publică înțelesul de părere personală, nesigură, în veșnică prefacere și devenire. «Operele, zice Jules Lemaitre, trec pe dinaintea oglinzii spiritului nostru, dar cum această trecere e lungă, oglinda se prefacă în răstimp, și când din înlămplare aceeași operă vine din nou, ea nu mai aruncă aceeași icoană»...»

N. Em. Teohari continuă de asemeni studiul asupra lui *M. Sadoveanu cu nuvelist și romancier*. «În cele mai multe din povestirile sale, ca și în Ion Ursu, Sadoveanu ne arată înlănțuirea faptelor în așa chip, încât omul parcă nu e vinovat. Cel mult dacă îi putem imputa slăbiciunea voinței, de a nu se fi împotrivit în deajuns împrejurărilor. Lucrurile pentru Sadoveanu curg neînourate ca o apă, care nu se oprește nici odată și se reînnoește continuu, aruncându-se în aceeași mișcare, val după val, umflându-se, sfărâmându-se, inspurnată, fără odihnă, fără oboseală. O aceeași forță le mână, care mână și pe oameni; aceeași unitate tainică le leagă, care leagă și pe oameni.

«Natura singură e vie, în ea reșede frumusețea și energia, și ea lucrează în noi și peste noi. S'a dus primăvara dar la anul și la anul și la celalalt an ea va veni din nou, cu lumina caldă, cu mugurii verzi, cu soarele răsător, cu veselia pasărilor, la aceleași date, etern, în nefărșitul timpului. Reînnoirea neîntreruptă a spectacolelor naturii, revărsarea aceasta puternică de viață fizică, care înneacă par'că pe cealaltă izbește și impresionează adânc pe Sadoveanu. El simte contrastul dintre veșnicia naturii și durata scurtă a omului, și de aceea, se vede, multe lucruri neînsemnate, la dânsul iau nu știu ce aer grandios, disproporționat, dar care totuși nu sună fals. În redarea acestei impresii, el înlănește expresii minunate. Durerea nu s'a adunat în piept, ci s'a *iezit* în piept. Toamna nu răcește arborii de frunze, ci îi *sărăcăcește* de frunze. El nu va zice ca noi: «lumina te învâluie», ci «mreață de lumină te coprinde», nici «ochi întristați», ci ochi «înnegerați» etc.»

Corneliu Moldoveanu în *cronica dramatică* apreciază astfel pe *Incepem* de Caragiale:

«Stagiunea companiei Davila s'a început cu «*Incepem*», o bucată scurtă a maestrului Caragiale, care din punct de vedere literar n'are altă însemnătate, decât că e semnată de un nume atât de respectat în literatura românească. E de altminteri un «*instantaneu*», un fel de lucrare *ușurică*,—cum a caracterizat-o fără ironie dl Davila,—care și-a întemeiat oare cum programul activității sale, de sigur durabilă, pe acest *instantaneu*. A fost un fel de disertație *pro domo*, și indirect, un atac în potriiva Teatrului Național,—cecece a indispa pe toți iubitorii tradiționalei noastre scene. De altfel, instantaneul maestrului Caragiale are lucruri frumoase, deși e mai mult tendențios decât spiritual»

Sămănătorul, 11 Octombrie. Se reproduce capitolul ultim din interesanta monografie scrisă de dr. I. Lupaș asupra Mitropolitului Șaguna. Bucăți literare de C. Dobos, N. Budurescu Znaogveanu, V. Haneș, etc.

Lumina Satelor. 1 Octombrie. D. I. Naum Papazol unul dintre directorii acestei foi, judecă cu multă asprime pe politicieni: «Politicianul de azi este omul luat de ori unde care fără nici un fel de știință și nici chemare, face tot ce-i stă în mână ca să-și împlinească scopul de a ajunge la cârmă

pentru că de aci să-și facă avere și să-și îndestuleze poftele lui nesăbuite.

«Politica de azi este meșteșugul de a te vâra prin tot felul de mijloace pe sub pielea celor ce-s mari și pot, cari pentru servicii ce le vei fi adus, unele mai înjositoare decât altele, te vor înălța acolo unde nici c'ai gândit, dându-ți puțința să te precopsești pe orice căi—fără frică de pedepsele pravilnicești,—pe spinarea și în dauna semenilor tăi.

«În totul și în toate, minunata de politică de azi își vâra coada. În școală și în Biserică, în Armată, în Administrație, ba ce-i mai trist până și în Casa dătorilor de dreptate, și ceea ce-i foarte de plâns chiar în familie, sub acoperământul casei aceluiași, toată zănzănia politică de azi se simte, zdrobind cu putere mare și cea din urmă legătură de părintenie frăție, prieteni, neam, țară ș a.»

Țara Noastră. Sibiiu, 11 Octombrie. În fruntea revistei condusă de d. Octavian Goga găsim un foarte judicios articol, *în centru*:

Noi suntem un neam foarte risipit și, în ceea ce privește spiritul de separatism, nu ne găsești păreche. De când tot spunem: să ne întărim la orașe! De când tot creem să ne alegem un centru social și politic, unde să avem îngrămădite la un loc instituțiile mai de seamă și de unde să se urmărească și conducă orice mișcare ca dintr'un punct înalt de observație! Dar patimile sunt multe și mari și întresul general e subordonat acestora, precum și micilor pretenții locale.

Când s'a spus că Sibiiu e centrul cel mai firesc, au sărit din zece părți și au răspuns că soarele răsare la Brașov, la Orăștie, la Arad sau în dosul părintelui Daian dela Cluj. Când s'a vorbit de trecutul orașului nostru, de așzămintele însemnate ce le avem aci și cari dela sine reclamă puteri alese și atenție multă, s'a protestat caracterul confesional și a izbucnit iarăși umilitoarea neînțelegere religioasă. Când am protestat că Sibiiu e lăsat fără gazetă politică *zibnică*, strajă a vieții noastre întregi, control sever al moravurilor politice și legătură firească cu viața culturală din învecinata Românie, s'au inventat inexorabile necesități cari au dat greș. Și în felul acesta, toldeauna, de câte ori s'a stărunit asupra acestui punct, bunii noștri fruntași de departe au știut să renunțe la acest gând. căci vai, e așa de greu să privești în viitor, să ai concepții mai mari pentru mai târziu, când actualitatea, cu micile ei satisfacții și cu diversele tanticime locale, îți este de ajuns.

Ei bine, nu!

Nouă ne trebuie un centru, un oraș cu un caracter mai românesc, cu imprjurimile mai rămânești, unde să bată pulsul vieții noastre culturale și politice. În acest centru să ne avem reședințele societăților culturale, muzeul și teatrul național, ziare și reviste de căpetenie, societăți financiare și industriale. Și oricât am rotii ochii în jurul și până la periferiile țării noastre, singurul loc predestinat prin poziția, prin trecutul și prin starca de astăzi este acest frumos oraș Sibiiu, căruia Andreiu Șaguna i-a imprimat el singur pecetea de centru al Românilor din Ungaria.»

VERAX.

BIBLIOGRAFIE

Apar la sfârșitul lunii de

E. IOVINESCU

GRIGORE ALEXANDRESCU, viața și opera lui.

1 volum în *Editura Minerva*.

CRITICE, vol. I. în *Editura Sococ*.

CESTIUNI ACTUALE

NAȚIONALISMUL CUM SE ÎNȚELEGE.

I

În secolul în care s'a cucerit libertatea politică, nu o singură dată oratorii și publiciștii, în lupta lor pentru câștigarea drepturilor, au fost constrânși să exclame: Libertate! Libertate! câte crime nu se comit în numele tău!

Dacă acești oratori și publiciști ar fi privit lucrurile dintr'un punct de vedere mai științific, ei nu ar mai fi fost aduși să facă o exclamație cu un caracter așa de tragic, ci s'ar fi mulțumit cu constatarea unei legi generale și anume cu constatarea că în găsierea unei etichete pentru denumirea stărilor sufletești ale omului, natura este foarte econoamă; ea întrebunțează aceiași etichetă pentru stări sufletești variate. Oratorii și publiciștii ar fi văzut apoi că faptul constat de ei formează de mult, pentru oamenii de știință, un obiect de cercetare metodică.

Așa în știința limbajului, nu este un studiu mai atrăgător pentru filologi decât acela care se ocupă cu schimbarea de înțelesuri pe care le suferă un cuvânt, în vreme ce forma lui materială rămâne aceeași. Sunt atâtea cuvinte care se pronunță astăzi, în același chip ca și cu două trei sute de ani înainte, și cari cu toate acestea au trecut printr'o serie lungă de schimbări, și cari au ajuns câteodată să aibă înțelesuri tocmai contrarii, de cum le aveau înainte. Bunioară calificativul «domn», știe oricine, că se da înainte, în semn de distincțiune, numai persoanei care exercită o stăpânire asupra semenilor săi, pe când astăzi «domn se zice fiecui; și cu cât este cineva numai «domn» pur și simplu, cu atât este mai lipsit de orișice stăpânire. Calificativul «jupâneasă» iarăși, ce a fost odată, și cum a ajuns acum! Apoi «crai», «cavaler», «cocon», și atâtea altele. Pronunțarea tuturor acestor cuvinte a rămas ca pironită în aceleași sunete, pe când înțelesul lor a curs dimpreună cu vremea.

Negreșit însă că legea formulată mai sus nu se illustrează nicăeri mai bine ca în domeniul vieții sociale. Aci, cu deosebire, în loc de a fi restrânși numai la cuvinte, putem urmări schimbările de înțeles pe cari le suferă principiile, programele și idealurile; apoi aci schimbarea, în loc de a se face numai succesiv în decursul timpului, ea se face și simultan prin coexistența diferitelor straturi sau clase sociale. Un ideal, exprimat prin anumite cuvinte, are un înțeles pentru bogatul din clasele privilegiate și un alt înțeles pentru săracul din clasele oropsite. Un principiu, neschimbat ca expresiune, se schimbă ca înțeles dela o clasă socială la alta! Nu este dar numai cuvântul «libertate» care acoperă crime, ci orișice principiu. În înțelesul pe care îl capătă un principiu, un program sau un ideal, se oglindește interesul vremelnic al omului care aplică principiul, programul sau idealul; și interesul acesta este individual. Exprimarea verbală este eticheta sau decorul care vorbește lumii din prejur; sub etichetă stă însă sufletul care se sbuciumă

după interesele de moment; acest suflet trăiește și deci se mișcă cu vremea; este tiran sau blând după cum cere momentul... pe când decorul rămâne în veci același. Natura pare că are oroare să inventeze prea multe decoruri. Iată, bunioară, decorul de eternă frumusețe care îmbracă idealul blândului Mântuitor Isus Christos! Ce exemplu clasic pentru ilustrarea legii de economic a naturii! Cum l'au înțeles pe Isus primii apostoli, și cum l'au înțeles răsboinicii Papi din Evul mediu? Cum îl înțeleg bogații de astăzi, și cum îl înțeleg săracii? În aceleași cuvinte se exprimă idealul lui pentru toți! La toți stă pe buze resemnarea, iar în fondul sufletului celor mai mulți patima; la toți stă pe buze iubirea aproapelui, iar în fundul sufletului celor mai mulți pisma și vanitatea! Idealul este veșnic același; adică în același vestmânt, pe când înțelesul lui se schimbă după om și după vremuri... Și nimeni nu gândește să schimbe decorul, deși el nu mai servește decât pentru a induce lumea în eroare! O natură, din cauza economiei tale, la adăpostul frumoaselor cuvinte inventate pe vremuri, se comit atâtea crime!

II

Noi nu ne vom ocupa însă de idealul lui Isus, fiindcă de el s'au ocupat prea mulți alții; ne vom ocupa de idealul naționalismului, un decor tot așa de frumos, deși mai puțin vast; și încă nu de idealul naționalismului în genere, ci cu modestie, de idealul naționalismului *român*...

Și aci este un teren bogat de explorație!

Politicianul român este, după vorbă, naționalist și numai naționalist... Idealul lui este să servească interesele mari ale neamului, și să contribuie la înălțarea neamului! El nu cunoaște o doctrină mai sfântă ca aceea a intereselor superioare naționale! Ochii lui devin scânteietori și vocea îi vibrează, când aude, sau rostește cuvântul de național! Politicianul român este în stare să comită și o crimă în numele naționalismului... Legea de economic a naturii duce, precum am zis, la multe cruzimi.

Să vedem însă ce se ascunde la naționalistul român de desubtul decorului. Ce suflet bate sub un vestmânt așa de frumos?

La 1848, majoritatea naționaliștilor era formată din postulanții de slujbe, cari doreau căderea boerilor pentru ca ei să le ia locul. Și le-au luat locul. În mai puțin de 30 ani slujbele cele mai înalte ale Statului eșiră din patrimoniul familiilor boerești și trecură în acela al boernașilor și foștilor arendași îmbogățiți pe la moșiile boerilor. Statul se naționaliză. În sfârșit, atmosfera cea grea a trecutului dispăru, și toți îmbogățiții din comerț și arendă putură să respire liber... pe scaunele din divan, ocupate mai înainte de ciocoi și de boerii mari! Un parvenit voi chiar să se urce pe treptele tronului... dar își termină aventura la Ploești. Interesele superioare ale neamului fură dar satisfăcute! Din fericire nu pentru multă vreme, căci politicianul român continua să vegheze...

Boerii grecizați părăsiseră așa dar slujbele mari, și în locul lor se așezară oamenii noi, —singurii iubitori de neam,—poporul însă nu era fericit, ba era chiar nefericit.

ricit. Și nefericirea poporului este tot ce nu poate să suporte un politician român, naționalist! Neamul să sufere, când el, naționalistul, este în fruntea Statului? Aceasta nu se poate. Ce'l doare pe neam? Sărăcia. Ah! trebuie făcut ceva! Ignoranța? Trebuie făcut ceva! Și politicianul român, rănit în suflet de durerea neamului, gândi cum să îndrepte lucrurile. Sărăcia? Cum să se îndrepte sărăcia? Prin bogăție, negreșit; rețeta era ușor de găsit. Să îmbogățim neamul așa dar. Dar cum? Trebuie găsit un mijloc, și încă un mijloc naționalist, pentru a nu da de bănuț! Și politicianul român, deștept din fire, găsi o adevărată perlă: programul economic al partidului național-liberal!

Trebuie făcut ceva pentru interesele neamului, își ziseră gânditorii acestui partid; trebuie să ne arătăm naționaliști nu numai în viața politică, ci și în viața economică! Slujbele statului le-am ocupat noi, este drept, dar nu este destul! Naționalizarea slujbelor este un lucru secundar, pe lângă naționalizarea muncii poporului! Trebuie să avem devotament ca să naționalizăm și câștigurile industriei mari, a băncilor și a tuturor întreprinderilor susținute de Stat. De ce aceste câștiguri să meargă la străini; ele trebuie să meargă în pungile noastre. La lucru dar, devotați membrii ai partidului național-liberal, naționalizați câștigurile mari din industrie și bănci, cât mai repede; căci interesele superioare ale neamului vă impun acest sacrificiu! Neamul românesc are să vă admire și să vă păstreze o veșnică recunoștință în viitor! Dar ce vorbim noi de viitor; el vă admiră și vă este recunoscător încă de pe acum. Cu zece zile în urmă, am văzut noi înși-ne pe câți-va oameni din popor cari vărsau lacrimi de bucurie, când au auzit că se serbează jubileul fabricii naționale de la Letea! «Domnule, îmi zicea unul foarte mișcat, nu știi cât mă simt de mândru ca Român cu ocazia jubileului acestei fabrici! Am auzit că această fabrică nu produce nici hârtie multă, nici hârtie bună, și cu toate acestea câștigurile ei merg strună! Ce invenție bună, domnule! Ar trebui ca toată lumea să se lase de plugărit și să se apuce de fabrici, căci aci plouă, nu plouă, câștigul merge sigur. S'au dus vremurile când Românul, cu sudoarea frunții sale, trebuia să-și câștige averea! Acum, în secolul mașinilor, faci o fabrică și nu mai duci grije! Ce, domnule, numai străinii să câștige din fabrici? Să câștigăm și noi Românii! Trăiască Ion C. Brătianu.» M'am grăbit negreșit să sporesc entuziasmul omului meu, explicându-i că astăzi se câștigă, nu numai cu fabricile, ci și cu băncile privilegiate de Stat, cu întreprinderile de tramwaie și cu multe altele... numai deșteptăciune să ai, și să te înscrii între devotații partidului național-liberal! Omul meu era foarte încântat, căci sfatul, acest din urmă, îl executase el încă de mult...

Naționalizarea muncii poporului, iată dar ținta cea sfântă a unui bun naționalist! Cine nu-i mulțumit cu această țintă? Cine nu vrea să se îmbogățească, luptând pentru interesele superioare ale neamului? Cine este naivul, care să dea cu piciorul la tantieme și la dividende de acționar, când aceste tantieme și dividende sunt tocmai tot atâtea mângâieri cari se aduc pentru sufletul neamului? Numai un nebun poate să asvârle

banul, care are proprietatea miraculoasă, că intrând în punga ta să aducă în mod indirect și fericirea poporului!

Și sunt, totuși, nebuni de aceștia! În capul lor stă profetul dela Vălenii de Munte, d. N. Iorga. Acesta este un profesor citit, și care nu se lasă să fie înșelat cu fraseologia din programul național-liberal! Acesta are și curajul ca—vorba aceea—să spună naționalistului, naționalist, și hoțului pe nume! Programul partidului național-liberal, după dânsul, nu este naționalist¹⁾.

Iată-ne dar înaintea unui nou naționalism! Decorul rămâne însă același: interesele superioare ale neamului; înălțarea neamului; idealul cel sfânt al neamului... dar să vedem ce se ascunde sub decor.

D. N. Iorga este un cărturar, adică un om a cărui cultură este formată din cărțile citite, iar nu din o experiență încercată în viața reală. Această origină a culturii sale îl constrânge sufletește să fie ca mai toți cărturarii cari se amestecă în politică, și pe cari i-a descris perfect de bine încă de acum un secol J. de Maistre: orgolios, îmbătat de ideile sale și mai ales de ideea propriului său eu; dușman al principiului de subordonațiune; «frondeur» din fire și partizan înăscut al oricărei inovațiuni²⁾. Cu un asemenea suflet este ușor de înțeles ce politică naționalistă are să se facă. Viața reală va trece pe al doilea plan, iar pe primul plan va veni mirajul idealist. Naționalismul din programul național-liberal este egoist, fiind-că exprimă interesele unei clase restrânse compusă din bogătașii cari au capitaluri de plasat, dar în schimb acest naționalism este clar, ba încă este așa de clar că aproape nu mai rămâne nimic pentru idealitate, naționalismul cărturăresc însă, care este fondat pe idei citite, nu este mai puțin egoist, dar în schimb este vag, așa de vag, că cineva, care vrea să-l înțeleagă, amețește. Partidul național-liberal își are pentru naționalismul său o unitate de măsură, care este banul; d. Iorga n'are nici o unitate de măsură,—căci vanitatea eului, ca și spațiul dintre ideile citite nu se poate măsura, și de aceea dânsul vorbește ca un profet, în numele unei... misiuni divine! Ascultați numai cum își anunță activitatea sa naționalistă în primul număr apărut din *Neamul Românesc*³⁾.

«Dacă m'am hotărât să scot aceste caiete, n'am făcut-o în însușirea mea de om care port barbă, care locuiesc în cutare stradă, la cutare număr, care am cutare loc în viață, al cărui nume începe cu litera I. «Ci mă cred în stare, cu câtă învățătură pot să am,

1) Iată de altfel cuvintele proprii prin care caracterizează d. Iorga partidul național-liberal: „Un partid întreg, cel liberal, se înfățișează „totdeauna ca păstrătorul acelor idei (dela 48), ca purtătorul celui „steag, ca moștenitorul acelor deschizători de cale, idealști și revoluționari. Astfel de reclamații i-au adus destul folos și i-au asigurat „până dăunăzi o popularitate, pe care el însuși trebuie să recunoască „astăzi că a pierdut-o cu totul, și pe dreptate, căci liberalii sunt conservatorii pozițiilor câștigate, și ei reprezintă același amestec de boierie „decăzută, de parvenitism rapace și de intelectuali fabulos de ambițioși „cari alcătuiesc clasa stăpânitoare de azi“ (*Neamul Românesc* 19 Decembrie 1908).

2) J. de Maistre, *Quatre Chapitres sur la Russie*, t. VIII, ch. II, pag. 297.

3) *Neamul Românesc*, 10 Mai 1906, pag. 2.

«cu câtă muncă pot să cheltuesc, și cu ce suflet am ajuns să-mi fac; mă simt în stare, va să zică, să vorbesc despre lucrurile cele mari ale neamului meu, despre nevoile lui adânci, despre suferințele lui vechi și sfinte, despre țințele lui înalte și grele de ajuns, despre tot ce mă privește, până în adâncul inimei mele, și pe mine care am scris aici, dar și pe d-ta, care citești, și pe vecinul d-tale, și pe cine nu-ți este vecin, și pe prietenul d-tale, și pe acela care, suferind, totuși de aceleași nevoi și tinzând către același ideal, îți este dușman, pentru cine știe ce pricină, care rămâne numai între d-voastră amândoi, și care n'are a face câtuși de puțin cu viața cea mare, cea largă, cea curată și trainică, — ce zic trainică? *veșnică* —, din care pornesc toate vicțile noastre, și depărtându-se de care, viața oricăruia dintre noi se stinge și se ofilește, *viața neamului*, a tuturor celor de astăzi, a tuturor celor de ieri, de alaltăieri, și din adâncul vremurilor, a tuturor celor ce cu ajutorul lui Dumnezeu vor veni pe urma noastră pentru a trăi și a munci ca *Români*. Despre lucrurile acestea mă simt în stare a vorbi, nu ca mine însuși, ci ca unul din mulțime, care s'a întâmplat că știe mai bine, pe când alții știu mai puțin și căruia din nevoia sufletului său, într-o clipă îi vine glas pentru a vorbi, cu graiul său, dar cu inima voastră, a tuturor. Mă înțeleg nu ca un om, ce-și urmărește rosturile lui, fie cât de vrednice și de curate, ca un om ce caută să scoată la iveală ființa lui, chiar spre înaintarea și binele altora, ci ca «mâna de țărână» prin care ar scrie, zi de zi și ceas de ceas, despre tot ce ne mișcă mai mult și ne în-deamnă mai tare, cineva mai mare, cu mult mai mare decât mine».

Ați citit această compoziție de stil? Recitiți-o, deși este cam lungă, căci este un model în care se resfrânge tot ce poate da un suflet de cărturar; orgoliu fără seamăn: *mă înțeleg nu ca un om, ce-și urmărește rosturile lui... ci ca „mâna de țărână“ prin care ar scrie, cineva mai mare, cu mult mare!*; beția de vorbe, pentru a mască lipsa unei cunoștințe precise despre nevoile reale ale țării: *mă simt în stare să vorbesc despre lucrurile cele mari ale neamului meu, despre nevoile lui adânci, despre suferințele lui vechi și sfinte, despre țințele lui înalte și grele de ajuns...;* dușman înăscut a tot ce-i organizat de alții, și partizan al inovațiilor impuse de un ideal nebulos: *ținând către aceleși ideal... către viața cea mare, cea largă, cea curată și trainică, — ce zic trainică? veșnică —, din care pornesc toate vicțile noastre, și depărtându-se de care, viața oricăruia dintre noi se stinge și se ofilește viața neamului a tuturor celor de astăzi, a tuturor celor de ieri, de alaltăieri, și din adâncul vremurilor, a tuturor celor ce cu ajutorul lui Dumnezeu vor veni pe urma noastră pentru a trăi și a munci ca Români!*...

De când au apărut aceste cuvinte prin cari se anunță misiunea divină a d-lui N. Iorga, au trecut mai mult de trei ani. În acest interval caetele din *Neamul Românesc* au apărut regulat câte două și trei pe săptămână, așa că acum formează vreo șapte volume groase, ficcare de câte 1000 pagini. Ce teanc colosal

de hârtie tipărită! Deschideți de curiozitate însă aceste volume și căutați o soluție precisă și practică pentru durerile neamului, scrisă de d. Iorga: veți avea o mare decepție! Afară de injurii și trivialități foarte precise, nu veți găsi decât aceleași cuvinte goale pe care le-am reprodus mai sus: viața curată și veșnică a neamului; lucrurile cele mari ale neamului; suferințele vechi și sfinte ale neamului... tot cuvinte mari, și atâta tot. Iar când vrea să fie cu dinadinsul precis, d. Iorga cade în contradicții evidente pentru orșicine. Așa, la 5 Noiembrie 1908, dânsul se întrecă prin *Neamul Românesc*, ce e un naționalist? și vrând cu orșice preț să se deosebească de naționaliștii sentimentali, — iată ce răspunde: «În fața lor (adică a sentimentalilor) se ridică o altă generație (a d-lui Iorga), care știe că patriotismul e ceva care nu se expune fiindcă se înțelege dela sine, ca și iubirea de neam. Ea (tot generația d-lui Iorga), știe că *naționalismul e o doctrină politică*, o anume *concepție* a vieții de Stat pusă în serviciul neamului privit ca ființă organică, hotărâtoare. Ea (tot generația d-lui Iorga) știe deci că liberalul, conservatorul, nu pot fi naționaliști, tocmai fiindcă sunt, — și-și zic, — liberal și conservator. Naționalismul nu e un colorit sentimental pentru orice credință politică; ele însuși *o credință, și una exclusivă.*»

Observați acum logica. Naționalismul este început în prima propoziție o *doctrină politică* și o *concepție*; iar în a doua, el este o *credință exclusivă*! Apoi liberalii și conservatorii (adică restul lumii politice din țara noastră cu excepția d-lui Iorga) nu pot fi cu nici un preț naționaliști, fiindcă *își zic* liberali și conservatori! Naționalismul trebuie să rămână cu orice preț monopolul exclusiv al d-lui Iorga. Ceilalți își zic liberali și conservatori, deci își pierd naționalismul; d. Iorga nu-și zice: deci el are credința exclusivă a naționalismului! Naționalismul este, într-o propoziție o *doctrină politică* și o *concepție de stat*, adică un produs al judecății dobândit în urma unei cumpăniri de argumente, și deci supus discuțiunii, ca toate produsele judecății; dar tot naționalismul este în a doua propoziție și o *credință exclusivă*! Dar în ce cap se pot legă toate aceste propoziții, cari cuprind afirmațiuni așa de contradictorii? O doctrină care să fie credință exclusivă! Cu cine avem de a face?

Presimțind, probabil, reflecția noastră, d. Iorga își și termină articolul, din care extragem aceste contradicții cu următoarele cuvinte pline de înțeles:

Însă datoria noastră e să denunțăm cu orice preț ordinara șarlatanie ce se face, pângărind naționalismul.

Iată ce și noi ne grăbim să facem prin articolul de față. Denunțăm o șarlatanie, care din fericire, nu are altă origină decât vanitatea unui suflet copilăros.

Dacă în acești trei ani de când apare *Neamul Românesc* nu ar fi fost chestia adunării fondurilor pentru înființarea unei tipografii naționale la Văleni de Munte și n'ar fi fost chestia alegerii d-lui Iorga ca deputat la Iași, iar în timpul din urmă apelurile pentru Liga Culturală, nicăcri nu s'ar putea găsi o publicațiune care să semene revistei *Neamul Românesc* prin deșertăciunea muncii depuse de directorul ei. Injurii, trivia-

lități se găsec cu dușumul; dar acestea nu constituiesc o operă durabilă, și nici onorabilă. În orice caz, noi credem că «acel cineva mai mare, cu mult mai mare», care și-a ales «mâna de țărăna», numită Iorga, pentru ca să predice, poporului român idealul naționalismului, va fi având el și altele de spus decât trivialitățile scrise în *Neamul Românesc*! Sau să fie «acel cineva mai mare» «cu mult mai mare» nimeni altul decât tot d. Iorga? Dacă da; atunci ce atâtea floricele de stil? Injură, d-le Iorga, după pofta inimei, căci în țara românească presa este liberă și n'ai nevoie să-ți zici naționalist pentru așa lucru mic!

Tot ce s'a scris, serios pentru cauza naționalismului în *Neamul Românesc*, nu vine dela d. N. Iorga, ci de la alții, de cari ne vom ocupa în curând. Dela d. Iorga ne vin numai frazele nebulose și sibilice,¹⁾ când este vorba de principii; și grosolăniile de mahala, când este vorba de persoane.

Naționalismul partidului național-liberal și-a găsit cea mai potrivită sărbătorire în jubileul din zilele trecute a fabricii de hârtie dela Letea. Cu această ocazie acționarii partidului și-au numărat dividendele și s'a băut pentru fericirea poporului. Naționalismul d-lui Iorga s'a sărbătorit ceva mai înainte: cu ocazia congresului studențesc dela Iași. Aci în loc de dividende s'au numărat declamațiile retorice... Incurajați industria națională, căci așa faceți fericirea poporului! ziceau liberalii la Letea; răspândiți învățăturile luate «din aceeași carte», căci așa realizați unitatea culturală a neamului! ziceau studenții pe viață, adepții d-lui Iorga, la Iași. Neapărat, unii subînțelegeau să se încurajeze industria care este proprietatea d-lor naționali-liberali; iar ceilalți subînțelegeau să se răspândească învățăturile din cartea d-lui Iorga, carte care măgulește vanitatea profetului dela Văleni de Munte și a adepților săi! Și unii și alții își zic naționaliști... sinceri! Mai încape vorbă?

III

Dacă aș avea un temperament de revoluționar, aș încheia acest articol cu o energetică diatribă în contra societății românești de astăzi, care tolerează ca interesele personale și deșertăciunea unora să fie luate drept interese superioare ale neamului! Dar n'am temperament de revoluționar, ci sunt un simplu om de știință, care dorește să-și de seamă de toate cele ce-l înconjoară; și care față de semenii săi nu are decât o singură patimă, anume: aceea de a nu suferi să fie prost...

Constatările făcute mai sus sunt departe de a mă îndemna să pornesc o diatribă în contra societății. Din potrivă, ele îmi sunt simpatice, fiind-că le înțeleg.. *Felix qui potuit rerum cognoscere causas*. Așa este mersul fatal al lumii; oamenii trebuie să trăiască; și ce sunt ei de vină, dacă natura se arată sgârcită în inventarea expresiunilor! Naționalismul guralivilor și poligrafilor dela noi? De sigur, o simplă etichetă, care acoperă egoismul și vanitatea lor. Dar ce-i cu asta?

1) În genul profetismului ebraic, precum am arătat în articolele mele anterioare (*Profetismul în cultura noastră națională*, «Noua Revistă Română» No. 15 și 16 vol. 6.)

Egoismul și vanitatea, nu sunt ele oare cele mai adânci sentimente din cari pornesc în genere faptele omenești? Cum să le dai atunci la o parte, sau să le condamni? Ele au servit până acum ca pârghie pentru ridicarea culturii omenești, și probabil că tot ele au să servească și de acum înainte! Legea evoluțiunii este așa dar fatală? Negreșit. Oamenii trebuie să trăiască! Trăiască Ion Brătianu! Trăiască Nicolae Iorga!

C. RĂDULESCU-MOTRU.

(Despre Naționalismul, cum trebuie înțeles, în numărul viitor.)

ȘTIINȚA OFICIALĂ ȘI LIBERA GÂNDIRE

Știința oficială în totdeauna a fost un obstacol al liberei gândiri. Acest adevăr regretabil, a fost din nou confirmat cu ocazia deschiderii cursurilor la Universitatea din Iași. Cinci profesori universitari au semnat o propunere pe care voiau s'o prezinte consiliului profesoral întrunit la 28 Sept. a. c., cerând suprimarea sfeștaniei bisericești care se face la deschiderea cursurilor universitare.

Numărul profesorilor prezenți la această ședință fiind prea mic, s'a amânat discuția pentru o altă ședință.

Sfeștania fiind o credință supranaturală a religiei, de sigur că trebuie exclusă din școli cu atât mai vârtos din universitate. De acest adevăr sunt convinși și alți profesori cari au refuzat să semneze propunerea sub pretext că nu e prudent ca un protest contra religiei să iasă tocmai din universitate.

Ori de câte ori s'a prezentat cineva cu idei înaintate, în contrazicere cu tendințele spiritului care domină; ori de câte ori un curent nou științific, o teorie nouă apărea, reprezentanții științei oficiale i se puneau în cale și căutau s'o oprească în loc.

Când *Lamarck*, în 1809, formulase teoria descendenței, susținând ideea unei evoluțiuni naturale a speciilor organice, imediat *Cuvier* s'a ridicat contra acestei teorii combătând-o din răspuțeri. Cu toată expunerea clară și convingătoare, teoria lui *Lamarck* a căzut față de autoritatea oficială pe care o exercita rivalul său *Cuvier*, iar fondatorul ei a fost lăsat să moară în mizerie. A trebuit să treacă un secol pentru ca Franța recunoscând meritele marelui *Lamarck* să-i ridice anul acesta o statuie de bronz, iar teoria lui să fie profesată de majoritatea savanților.

Când *Giordano Bruno* a arătat că pământul se mișcă, că universul este infinit și că D-zeu însuși este universul, idei cari astăzi sunt acceptate de toată lumea științifică, el a fost ars de viu. Astăzi nu se mai ard hereticii științei—ni s'ar fi putut răspunde acum o lună—cu toate acestea, pentru rușinea secolului în care trăim, *Ferrer* a fost executat în Spania pentru ideile sale înaintate.

Eroismul acestor martiri este cu mult mai brav de cât acel al martirilor creștinismului, căci pe când aceștia erau plini de speranța unei recompense imediate și eterne, cei dintâi n'aveau alt scop decât de a-și satisface conștiința și de a servi cauza umanității.

Cu toate că știința a progresat, totuși nu a avut înrîurirea consecventă pe care trebuia s'o aibă asupra

concepției despre univers, despre originea omului, despre scopul vieții.

Această disproporție este datorită curentului reacționar întreținut de către reprezentanții științei oficiale; din cauza aceasta nici ideile mari, cari rup cu tradiția nu ne vin de la reprezentanții științei oficiale ci de la savanții liberi. Teoria selecțiunii bazată pe date paleontologice, anatomice și embriologice, care explică originea speciilor noi prin «lupta pentru traiu» a fost concepută și demonstrată de marele *Darwin*, care nu eră profesor. Această teorie combătută la început de către profesorii oficiali, a ajuns astăzi să stăpânească complet toate ramurile științifice.

Cultura noastră modernă este rezultatul cercetărilor a o sumă de savanți liberi, ca: *Darwin*, *J. St. Mill*, *Herbert Spencer*, *Wallace*, *Schopenhauer*, *Straus*, etc. Nu e de plâns, observă *Büchner* — o situație în care știința oficială trebuie să se hrănească în parte din bucățile căzute dela masa acelora cari cugetă în mod liber și nu oficial, și pe lângă toate acestea, în loc ca ei să găsească ajutor și protecțiune, sunt siliți de cele mai multe ori să lupte contra persecuțiilor, contra calomniei sau disprețului contemporanilor lipsiți de minte?

Câtă admirație, venerație și respect nu trebuie să avem pentru acei gânditori oficiali a căror graiu și scris este expresia complectă a convingerilor lor?

Intre acești oameni superiori se prenumără marele *Laplace*, ministrul de interne al lui *Napoleon I*, făcut de el conte și prezident de Senat. Când acesta îl întrebă pe *Laplace*: «Unde mai este loc, în sistemul D-tale și pentru D-zeu?» el îi răspunse în mod franc și consecuent cu el însuși: Sire nu am trebuință de această ipoteză care nimic nu o justifică.

Un alt mare om de știință și cugetător, este mult veneratul nostru maestru *Ernst Haeckel*, care deși profesor oficial la universitatea din Jena, a uzat toată viața sa de dreptul cel mai prețios și mai sfânt al liberei gândiri. *Haeckel* fiind invitat la ducele de Weimar, în timpul când el întreține societatea asupra credinței și adopțiunii, deodată marele duce îi zice «Nu, aceasta nu o cred scumpul meu *Haeckel*, aceasta nu o cred!...». Profesorul îi replică imediat: «Majestate, *aceasta este purul adevăr*, acestea sunt fapte, pe cari vi le pot demonstra în orice moment în muzeul de zoologie».

Adevărurile științifice în totdeauna a fost combătute de reprezentanții științei speciale: ordinea creațiunii, configurația pământului, rotunzimea sa, originea vieții, origina speciei, vechimea pământului și a omului etc.

Știința veșnic a fost în conflict cu religia; nu se poate crede în acelaș timp că pământul se învârtește și că nu se învârtește.

Datoria omului de știință este de a nu ascunde adevărul și de a lovi fără cruțare în credințele supranaturale. Ar fi timpul ca și oamenii noștrii, liberi gânditori, loiali, să se organizeze între ei pentru a duce o luptă sistematică contra *credințelor supranaturale* care apasă omenirea de mii de ani, căutând a vulgariza adevărul, binele și frumosul.

DR. N. LEON

Profesor la Universitatea din Iași.

ȘTIINȚE SOCIALE

CRIMINALITATEA IN ROMÂNIA

— Observațiuni asupra ultimelor publicații statistice —

Criminalitatea, considerată ca un fenomen social, supusă a suferi transformările prin care trece societatea în evoluțiunea ei, supusă ciocnirilor multor și variatelor cercuri de interese sociale cari coexistă la un moment dat, prin creșterea sa în ultimul timp, e menită să inspire serioase îngrijiri specialiștilor și mai ales oamenilor de stat.

În occidentul Europei alarma e încă de mult dată asupra pericolului ce amenință diferitele state prin creșterea criminalității. Numeroase sunt lucrările savanților, sociologilor, juriștilor, criminaliștilor, cari s'au oprit mult asupra chestiunii, studiind'o în amănuntele ei, spre a afla cauzele și a propune remediile eficace pentru îndepărtarea răului.

Mai mult decât atât. În anii din urmă pericolul pare multora așa de mare, în cât s'a simțit nevoia unei serioase campanii de remediare prin presă. Jurnalele de seamă au deschis coloanele lor multor articole, menite a atrage atențiunea asupra «răului» amenințator și a îndemna la o grabnică remediare. Multe societăți s'au constituit pentru a ajutama opera de profilaxie a statului.

La noi, fără să ne supărăm, chestiunea se rezumă la două rapoarte anuale, adresate miniștrilor: unul de șeful statisticii judiciare, ministrului de justiție,¹⁾ și altul de Direcția închisorilor, ministrului de interne. Aceste rapoarte, aprobate — de multe ori fără a fi citite de cei cărora se adresează — se tipăresc și au frumosul noroc de a ocupa câte un loc în rafturile bibliotecilor diferitelor instituții și autorități.

Ași putea ridică împotriva-mi serioase protestări, în mare parte îndreptățite, dacă așa spune că de toate se înterează publicul la noi numai de statistica judiciară, sau mai bine criminală, de mersul criminalității, nu. Îndreptățirea ar constă în aceea că s'a cam plictisit lumea de atâta statistică și atâția statisticieni, pentru ca la sfârșit, să rămânem mulțumiți cu aceștia din urmă, în așteptarea — ar fi o mare nenorocire, să fie zadarnică — a celei d'întâi.

Cu statistica la noi, îmi spunea un prieten mai ieri, e ca și cu Pedagogia. Se pun la cifre pe hârtie, se întind casă iasă concluziunile trebuitoare — numai funcționarii cari lucrează știu cum — se fac teorii și de un soi și de altul, multe bune în țara de unde s'au împrumutat, se tipăresc frumusețe de tablouri și se cheltuesc bunătate de parale pe niște cifre de multe ori îndoelnice, dacă nu false, pentru ca atunci când ne vor fi de folos, să ne izbim de insuficiența lor.

Bărbatul de stat, care a vorbit totdeauna cu cifre statistice, — de multe ori, poate, dându-le prea multă

1) Până în anul trecut abia se publicase statisticele până la 1899. Cu venirea d-lui Scraba la statistica ministerului de justiție lucrurile merg ceva mai repede. D-sa a publicat în anul acesta statistica pe anii 1900—904 și sperăm că în curând vom ajunge, să o avem și pe cea pe anii următori. Neajunsul neaparției la timp a publicațiilor statistice e pe cale de a fi înlăturat.

încredere — D-l D. A. Sturdza, se plângea în Academie că: «o lucrare bună asupra stării economice și sociale a României actuale, foarte greu se va face, pentru că la noi lipsesc datele.»

Să nu se sperie nimenea, căci nu mă voi opri să fac cine știe ce teorii asupra importanței statisticii sau asupra lucrurilor de ținut în seamă la alcătuirea ei.

Voesc ca cu ocazia apariției ultimului volum de statistică judiciară, publicat de ministerul de justiție, să extrag câte-va date asupra mersului criminalității noastre.

Din amănunțitul raport al d-lui G. D. Scraba, șeful biroului Statisticii judiciare din Ministerul justiției, publicat în fruntea volumului «Statistica judiciară a României pe anii 1900—1904» (pag. 1—34) scot următoarea tabelă comparativă:

	1900	1901	1902	1903	1904
Preveniți	337,617	329,035	344,917	387,883	423,608
Condamnați	148,872	146,404	152,303	173,461	193,450

Creșterea în mod destul de simțitor, în ultimii ani, a criminalității noastre, este cred evidentă.

Din toate infracțiunile înscrise în codul penal cea a căreia creștere e mai îngrijitoare este răpirea vieții omenești—asinatul, omorul, loviturile cari au cauzat moartea și tentativele de omor. Iată în cifre această creștere pe ultimii 5 ani:

1900 . . . 621	1903 . . . 902
1901 . . . 708	1904 . . . 906
1902 . . . 754	

Iar comparată cu mediile pe 5 ani ale anilor anteriori:

1876—79 . . . 601	1890—1894 . . . 821
1880—1884 . . . 628	1895—1899 . . . 688
1885—1889 . . . 733	1900—1904 . . . 789

Atentatele la bunele moravuri au crescut dela 421 (media pe perioada 1876/79) la 1549 (media 1900/904) Bătăile dela 22,951 (1876/79) au crescut la 65,593 (1900/904).

Furturile au crescut de la 9,835 (1876/79) la 29,493 (1900/904).

Cifrele acestea sunt cu mult mai mari de cât le avem însemnate. Dacă ne gândim la numărul afacerilor clasate, la crimele a căror autori sunt cu neputință de descoperit, cari cresc din ce în ce¹⁾, dacă ținem în seamă, pe de o parte încetineala cu cari agenții polițienești, cercetează diferitele crime și delictе iar pe de alta iscusința și priceperea pe care o întrebuintează cei experimentați în ale relelor, de a evita și a scăpa cercetărilor polițienești, putem să ne închipuim cât de departe ne aflăm de a cunoaște adevărata creștere a criminalității noastre.

Dacă, din tabloul expus mai sus, reese că paralel cu creșterea preveniților a crescut și numărul condamnaților—dela 148,872 condamnați, din 337,617 preveniți în 1900, la 193,450 condamnați din 423,608 preveniți în 1904—nu e mai puțin de luat în seamă creșterea foarte simțitoare a numărului acelor cari au

scăpat de orice condamnare penală, fie că au fost achitați din lipsa probelor doveditoare a culpelor de cari erau acuzați, fie că nu au putut fi descoperiți.

Iată paralel cu numărul condamnaților cifra acestor preveniți cari au scăpat de orice condamnare.

	1900	1901	1902	1903	1904
Condamnați	148,872	146,404	152,303	173,461	193,450
Achitați	188,745	182,631	192,614	214,422	230,158
Preveniți	337,617	329,035	344,917	387,883	423,608

Departate de mine ideea de a condamna publicațiunile până acum făcute și prezentate cu aparența de exactitate, dar verificările și rectificările făcute de acei ce au răsfoit până acum, mai deaproape aceste publicațiuni pe departe, și sistemul de confecționare a statisticilor parțiale—materialul prim al statisticilor publicate—de către diferitele instanțe judecătorești, pe de altă parte, aruncă un vâl de îndoială care contestă oarecum, valoarea științifică a acestor publicațiuni. Dar să clarific.

D-l Profesor I. Tanoviceanu¹⁾ prezentând un rezumat al statisticii penale pe anii 1867—1886 spune: «Acest prim tabel nu este exact, a trebuit dar să facem un altul rectificat. Inexactitatea provine de acolo că unii preveniți și condamnați sunt trecuți de două ori: odată la judecătorii de pace și de a doua oară la Tribunale, când cei condamnați de judecătorul de pace fac apel la Tribunal».

Rectificarea însă, continuă d-l Tanoviceanu, nu s'a putut face pentru primii 7 ani (1867—1873) «fiind-că statisticele acestor ani ne arată câți indivizi condamnați de judecătorii de pace au făcut apel și câte din aceste apeluri au fost respinse.»

În Academia Română la 1902, d-l Tanoviceanu vorbind despre creșterea criminalității²⁾ prezintă verificate și rectificate și celelalte statistici ale Ministerului de justiție, apărute până în acel timp, (pe anii 1887—98) și cărora le găsește aceleași cauze de neexactitate.

Dar să vedem care e personalul și care sunt normele călăuzitoare în alcătuirea acestor statistice. Cine alcătuește și cum se alcătuesc statisticele judiciare, mai în scurt.

În ministerul justiției se găsește «Direcțiunea personalului și a Statisticii» în care un ajutor de biou e însărcinat cu statistica.³⁾ Atribuțiunile lui sunt: Participarea la lucrările personalului. Lucrările de statistică civilă, comercială și penală. Lucrările de statistică specială, după necesitățile serviciului Ministerului. Corespondența relativă la aceste lucrări.⁴⁾ Acest singur ajutor de biou va cere diferitele date statistice, le va colaționa, le va imprima și va participa și la lucrările bioului personalului.

1) I. Tanoviceanu. Un pericol național. Creșterea criminalității în România. În Arhiva Soc. din Iași. Anul VI. 1895 pag. 138.

2) I. Tanoviceanu. România sub Raportul Moral. Analele Acad. Rom. 1901—902. vol. XXIV pag. 214.

3) Anuarul Magistraturei pe anul 1904—905—906 pag. 13 notă. Buc. Tip. Carol Cöbl 1904. În ultimele publicațiuni d. G. Scraba semnează ca șef al bioului.

4) Singura lege și regulament asupra Statisticii e ael publicat în 1873.

1) Notă. Asupra acestui punct, d-l Profesor I. Tanoviceanu a prezentat Academiei române, în memoriul său „România sub raportul moral“ mai multe observațiuni, însoțite de date statistice.

Cui i se vor cere datele statistice juridice, ce anume date, după ce norme, în ce timp? sunt chestiuni lăsate la libera voință a acestui ajutor de biou și a Direcției biouului personalului și statistice. Nu găsim nici un regulament care să specifice, să clarifice și să oblige la riguroasa alcătuire a acestor statistici?

Acest ajutor de biou reclamă tuturor instanțelor judecătorești tabelele statistice parțiale, de numărul proceselor judecate, specificând diferite amănunte necesare publicației statistice.

Daș să vedem, la judecătorii de ocoale, la Tribunalele, la Curți, care e statistica judiciară ce se ține, cum e alcătuită și ce încredere ne poate inspira.

La instanțele judecătorești, după cât m'am informat prin diferiții funcționari de grefă și arhivă, se alcătuiește o statistică care după felul cum se formează și după lipsa de control și de rigurozitate cu care e însoțită, nu ne îndeamnă la nicio încredere științifică.

La judecătoria de pace, în lipsa de funcționari, cu povara grea a multelor lucrări de cancelarie, cu moravurile, bine cunoscute ale judecătorilor și dese ori și a Tribunalelelor, existența micilor funcționari e mai presus de orice. E firesc ca citațiile, somațiunile din diferitele procese—procedură care cade, de altfel în sarcina părților litigante—să fie cu exactitate îndeplinite, căci de acolo este o parte din existență, pe când jurnalele de ședință, hotărârile, să fie scrise în graba câtor-va clipe, cu o tahigrafie extraordinară, omițându-se dese ori, lucruri petrecute în ședință, și hotărând chiar opus de cele ce s'au pronunțat în ședință publică; iar despre statistică nici gând.

Se trimite Parchetului listă de condamnățiunile penale pronunțate, dar încolo nimic. Și când ministerul cere date, atunci la lucru băeți. Registrele generale¹⁾ —opisurile cum se numesc—sunt de mare preț. În graba câtor-va zile se alcătuiește o statistică a acelu ocol și sub haina exactității cifrelor se prezintă, cu un tupeu extraordinar ca o statistică reală.

La Tribunal sistemul e același. Muncă multă, lucrări particulare multe, grabnice și destul de rentabile, de multe ori mai rentabile decât modesta leafă, așa că graba predomină și împiedică și aici lucrarea serioasă. E drept că copistul, sau practicantul, obligat cu trecerea în registru a sentințelor și hotărârilor pronunțate, are și obligațiunea lucrării la foile statistice, când se cer. La adresele serioase ale biouului statistic din ministerul justiției, serviciu prompt și fix. Copiștii și practicanții desăvârșesc în spațiul restrâns al câtor-va zile statistica acelei secțiuni judecătorești.

La Curțile de apel și la Înalta Curte de Casație lucrările fiind mai puține, chiar dacă statistica judiciară s'ar ține cât se poate de riguros, nu ar avea de înregistrat decât puținul număr al acelor pricini cari vin în apel sau în recurs, sau cari vin pentru întâia oară

1) Trebuie să menționez, că datele statistice se adună, după opisul de hotărâri penale. Dar mare mi-a fost surprinderea când am văzut hotărâri transcrise foarte sumar, fără nici o indicație relativă la fapta pentru care a fost inculpatul chemat în judecată. Iată o probă: Judecata achită pe... de culpa pentru care e acuzat. Urmează celelalte forme ale hotărârii. Cum se vor fi notat aceste delictive în tabloul statistic?

înaintea lor. Dar e acelaș sistem de înregistrare, în mod general și lăsat la libera apreciere a statisticianului. Tabelele cari se trimit ministerului de justiție sunt în număr de 4 și arată: 1. naționalitatea, religia, vârsta, cultura, profesia, 2. natura delictului, 3. felul pedepsei, dacă s'a menținut condamnățiunea primei instanțe sau dacă s'a redus, sau s'a urcat, și 4. pricinile venite pentru prima oară înaintea acestor instanțe.

Astfel se alcătuiesc statisticele judiciare.

Cele câteva amănunte reproduse mai sus sunt destul de vorbitoare pentru a ne lăsa, să vedem că nu poate fi vorba de o colecționare exactă și serioasă a datelor statistice.

Cari ar fi cauzele creșterii așa de îngrijătoare a criminalității, ar fi întrebarea care s'ar pune imediat. E un lucru foarte firesc explicarea aceasta cauzală. Decât că a lua fenomenele sociale — natalitate, nupțialitate, mortalitate, criminalitate etc. — ca niște entități distincte, existând de sine, nesocotind ființele reale, indivizii, cari sunt la fundament,— se nasc, se căsătorec, mor etc., — ar fi o mare greșală. Numai în laboratorii — și încă și aici totdeauna — se poate ajunge prin anumite proceduri la izolarea parțială sau totală a antecedentelor care ar putea împiedeca, în total sau în parte, prin interferența lor producerea unui fenomen așteptat, presupus ca efect al unei cauze determinate.

Cauză a unui fenomen, ne învață Logica, nu poate fi orice antecedent căruia i-a urmat fenomenul dat. Numai antecedentul *necesar și determinant*, în anumite împrejurări poate fi o cauză.

«Condițiile determinante a faptelor sociale, zice d. Seignobos. [La Méthode historique appliquée aux sciences sociales] sunt totdeauna stări interioare, motive; dar nici o procedare statistică, nu atinge stările interioare.

«Iată pentru ce, spre a explica orice evoluție socială trebuie să ne ridicăm la o cauză psihologică, prin urmare să facem să intervie un fel de fenomene cari scapă oricărei metode statistice.»

Variațiunile și transformările, fie cantitative, fie calitative, pe cari le suferă fenomenele sociale, au în totdeauna de cauză o schimbare fie în condițiunile exterioare ale societății, fie în condițiunile interioare ale indivizilor.

A ține în seamă schimbările acestor două ordine de condițiuni — rasă, mediu, sub toate formele, dispoziții și abitudini intelectuale, materiale, economice, instituțiuni sociale, politice etc. — este a se îndruma pe calea găsirii cauzei unui anumit fenomen social.

Și dacă ne gândim apoi, că fiecare din aceste împrejurări, poate fi împiedicată în mersul ei de altă serie de fenomene cari coexistă și determină o transformare într'un sens sau altul, se poate vedea cât e de complexă chestiunea aceasta a cauzelor criminalității și cât de simplistă ar fi explicarea bazată numai pe datele statistice.

Pentru a ne explica creșterea criminalității, trebuie să cercetăm cari sunt tendințele, mobilele, sentimentele cari caracteriză criminalii și a vedea cum acestea au fost determinate de mediul social în așa fel, ca să producă la un moment dat crima sau delictul, trebuie, cu

alte cuvinte, să încercăm o explicație psihologică a criminalității.

Pe această cale statistica criminală nu poate să ne ajute aproape cu nimic, căci ea nesocotește individualitatea proprie a fiecărui caz și contează numai generalul.

A încercă totuși asemenea explicație și a lua variația concomitantă a diferitelor curbe statistice drept o cauză, este a cere datelor statistice mai mult decât ne pot da.

A. ȘTEFĂNESCU GALAȚI.

PEDAGOGIA

IDEILE PEDAGOGICE ALE D-LUI I. SLAVICI

Cunoscutul nostru literat, d-l Slavici s'a simțit dator să dea la iveală reflexiunile sale asupra felului cum se face azi și cum ar trebui să se facă educațiunea la noi. De obicei artiștii se ocupă de acest subiect în opere literare, propriu zise — romane, opere dramatice etc.; d-l Slavici a părăsit însă acest obicei și a trecut pe terenul Pedagogiei propriu zise, dându-ne până acum trei broșuri¹⁾ și promițându-ne și altele, cari să contribuie la alcătuirea unei opere complete și monumentale. Dat fiind numele autorului și mai ales copriusul lucrării sale, ne simțim datori să atragem atenția publicului și să arătăm ideile pe cari se silește să le răspândească d-l Slavici într-o bibliotecă de popularizare.

Pentru a îndeplini această sarcină, trebuie să declarăm dela început: 1) că numele autorului e singurul imbold ce ne face să ne ocupăm de această lucrare, după cum și al publicului, de sigur, e tot singurul care îl îndeamnă să o citească; 2) că nu ne vom preocupa în analiza lui conținutul lucrării decât de adevărul, consecvența și claritatea unora din cele afirmate, fiindcă altfel ar trebui să scriem și noi un volum.

E o banalitate, când spui, că prima condiție ce trebuie să îndeplinească o operă de popularizare este, ca ea să fie pe înțelesul tuturor celor cărora te adresezi. Ideile pedagogice ale d-lui Slavici sunt date totuși în așa formă, încât nu numai cel nefamiliarizat, dar chiar cel ce se ocupă cu Pedagogia, întâmpină foarte multe dificultăți, spre ale înțelege. Autorul «Educației raționale» pare a admite ideia lui Voltaire, că faci filosofie atunci când publicul nu pricepe ce spui.

Dar să lăsăm la o parte condițiile operelor de popularizare.

Să ne închipuim că nu și-a publicat d-l Slavici opera într-o bibliotecă de popularizare și să ne căsnim a-l pricepe măcar noi cei ce ne ocupăm de Pedagogie: munca mai încordată ne va aduce, poate, mai multă mulțumire.

Și mai întâi să primim titlul de *educațiune rațională*, deși cuvântul de educație singur ar fi putut să ne mulțumească, așa cum îi mulțumește și pe Francezi și pe Englezi.²⁾ Să zicem, că epitetul de rațională ne arată că, în cele ce afirmă, autorul se inspiră—sau

pretinde că se inspiră—dela rațiune și nu dela experiență, poate.

Să vedem însă, ce este această educație rațională? Chestiunea este grea pentru toți, dar e mai ales grea —nu pentru d-l Slavici—ci pentru cel ce vrea să se lumineze dela d-sa.

Educația se deosebește de *creștere*, care «va să zică a se desvolta prin sine însuși»¹⁾. Fiindcă împrejurările în cari se desvoltă o ființă sunt «întâmplătoare», noi putem schimba acele împrejurări și deci creșterea să varieze: aceasta «e *creștere în sensul activ* al cuvîntului»²⁾. Apoi *creșterea* poate fi *rațională* «dacă e făcută în vederea unui scop bine lămurit și dacă împrejurările sunt alese, potrivit cu acest scop»³⁾. Scopul creșterii — care? simplă, activă, sau rațională? — «nu poate să fie decât ca ființa pe care o creștem, să ajungă fie în total, fie în anumită parte a ei la limita extremă a puterii sale de desvoltare»⁴⁾.

Dacă trecem puțin mai departe; «desăvârșirea ființei prin stăruitoare purtare de grijă e ceea ce numim *cultură* în deosebire de creștere în genere»⁵⁾.

În câteva rânduri patru noțiuni diferite unele de altele, pe cari autorul nu le precizează îndeajuns și nu le întrebunțează mereu în accepțiunea, ce de bine, de rău s'a silit să le-o dea. Ce a zis de pildă că este cultura? Ea este «desăvârșirea ființei» prin care aceasta «se apropie de forma ideală». Mai jos, cu toate acestea, vorbește de cultură care se face «în vederea unor anumite scopuri de cele mai multe ori nepotrivite cu firea lor cea adevărată»⁶⁾ și care nu e rațională. Și apoi dacă așa confuzie și lipsă de consecvență în întrebunțarea termenilor⁷⁾ găsești la însuși autor ce-o să mai crează și să mai înțeleagă bietul cititor din *creștere*, *creștere activă*, *creștere rațională*, *cultură*, *rațională* și *nerațională*? O să fie năucit cu totul când va ajunge la definiția educației, care constă după autor, în a îndruma pe om «a purta el însuși grijă de sine căutând cele mai priincioase împrejurări pentru desăvârșirea propriei lui ființe»⁸⁾ și care nu e «simplă purtare de grijă pentru buna desvoltare trupească și sufletească»⁹⁾ — aceasta din urmă fiind numai bună creștere.

Și acum după ce ni s'a luminat fața și ne strălucesc ochii de bucurie că am priceput și noi ce e educația rațională, să continuăm a urmări cu nerăbdare părerile d-lui Slavici—aceste păreri cari probabil vor aduce o întreagă revoluție în spirite și vor face din fiecare român un bun educator,

Totți pedagogii își pun ca primă întrebare: dacă omul e educabil, dacă, cu alte cuvinte este sau nu e nevoie de educație? D-l Slavici a fost și d-sa silit să dea un răspuns acestei chestiuni și el este desigur afirmativ fiindcă altfel n'ar mai fi scris. Mărturiile pe cari le aduce sunt multe dar fără îndoială cea mai pre-

1) Educația rațională p. 14 (Toate citațiile vor fi făcute din acest volum).

2) Idem pag. 15. 3) Idem. 4) Idem. 5) Idem pag. 16. 6) Idem p. 17.

7) Deși stabilește deosebiri între educație și creștere rațională totuși pe prima copertă a acestui volum găsești ca titlu „educație rațională” iar deasupra cap. cu Noțiuni generale „creșterea rațională.”

8) Idem p. 17.

9) Idem.

1) I. Slavici. Educația rațională. Biblioteca Minerva (0,30 bani) No. 45. Educația fizică, idem No. 46. Educația morală, idem No. 57.

2) Chiar autorul nu zice de altminterlea educatori raționali, ci educatori numai, v. p. 13 Educația rațională.

țioasă este aceasta: «Chiar și Schopenhauer admite educabilitatea sufletească¹⁾».

Va să zică omul e educabil. În ce limită însă? Adresați-vă d-lui Slavici care vă va lămurii deplin: «Nu putem să scoatem nici din fată băiat, nici din băiat fată, iar dacă vrem s'o facem, pocim o ființă (mai știi minune?) și creăm un individ, care nu e bun de nimic,²⁾ așa că nu ne rămâne decât «să mergem până la limita extremă a putinței de dezvoltare individuală³⁾». Unde o fi această limită? Dați libertate cât mai multă copilului și veți găsi numai decât singuri, fără să mai aveți nevoie de carte — aceasta din urmă nu o spune autorul — limita aceea extremă.

Care e scopul educațiunii? Fericirea și desăvârșirea. Dacă se potrivesc amândouă nu ni se spune. Ni se spune totuși altceva mai important. Există întâi un fel de oameni «cum trebuie să fie» cari sunt «desăvârșiți» «echilibrați», «bine rotunjiți» «în cari nimic nu lipsește și nimic nu e de prisos», cari însă nu există decât în neant, căci «chiar din clipa zămislirii echilibrul încetul cu încetul se pierde⁴⁾». De acești oameni, cari nu există, are să caute să se apropie cât mai mult educatorul. Există apoi «oameni adevărați» — aceștia or fi cum «trebuie să fie?» — «cari nu pot să fie decât firește bine porniți în toate privințele⁵⁾» dar cari «s'au stricat în lupta vieții și cari nu există deci nici ei. Ținta educației este în scurt să formeze oameni, cari nu există, dar cari sunt «cum trebuie să fie», «oameni adevărați.»

Până aici ne-am lămurit de minune. Cu cât vom înainta vom fi însă și mai luminați.

În prima fază a vieții trebuie să dăm cu precădere educație fizică copiilor, având ca țintă să facem din ei nici mai mult nici mai puțin decât «niște boi de jug». Să nu credeți cumva că exercițiile de tot felul sunt educație fizică! D-l Slavici se silește să ne ferească de o asemenea greșală: «ori și care exercițiu corporal este un mijloc de fortificare, nu numai trupească, ci tot odată și morală și intelectuală — dar educație fizică nu este⁶⁾».

«Educația fizică propriu zisă consistă în purtarea de grijă pentru fortificarea prin deprinderi stăruitoare și rațional chibzuite a părților mai slabe de organism⁷⁾». Prin urmare, dacă copilul e slăbănog și vreți să-l fortificați, nu-l puneți să facă exerciții fizice, căci aceasta nu e educație fizică, duceți-vă la farmacie și cereți: «deprinderi stăruitoare și rațional chibzuite!»

Să nu ne mirăm dacă înaintând ne apare iarăși înaintea «omul adevărat» — piatra filosofală avea să transforme după ideile alchimiștilor totul în aur; «omul acesta adevărat» este un fel de piatră filosofalo-pedagogică, care transformă toate naivitățile în profunde adevăruri. Pentru ca să faci educație morală trebuie să admii libertatea; iar libertatea o are omul spre a săvârși fapte bune, adică fapte ieșite din «fireasca pornire spre bună făptuire». Va să zică omul e pornit spre fapte bune? Nu vă grăbiți! Numai «omul adevărat, așa cum el trebuie să fie, este cu desăvârșire bun

și în toate clipele vieții lui bine pornit». Noi ceștia nu suntem oameni, noi suntem «indivizi» — vorba polițiștilor — adică «mai mult ori mai puțin stricați și astfel adeseori rău porniți». ¹⁾

Educatorul are să se silească să facă din *indivizi*, «oameni adevărați», «cum trebuie să fie» — să-i trimeată adică în neantul din care au ieșit.

Să reflectăm acum puțin împreună cu d-l Slavici asupra binelui moral. Ce este el? «Bine din punct de vedere moral e tot aceea ce se potrivește cu firea omenească.²⁾ Ca să știm ce «se potrivește cu firea omenească» ar trebui să cunoaștem pe om, iar pe acesta — nu vă grăbiți! — nu-l cunoaștem. Și aici avem însă piatra filosofală gata. Fiecare «*individ*», are în el un «*om adevărat*» — până acum nu se spunea aceasta — care îi spune ce e bine și ce nu. «Chiar mai înainte de a o fi săvârșit știai că nu e bine ceea ce faci, căci e peste putință să nu ți-o spună aceasta omul cel adevărat pe care îl ai în tine³⁾». Fiindcă acest «om adevărat» ar putea să devie și el un «individ» care să te înșele, cel mai bun sfat pentru a fi sigur că faci ce e bine, este să te supui rânduelilor pozitive, «fie obiceiuri, fie legi, fie prescrieri religioase». ⁴⁾

Ca să dai educație tineretului, ai să-i cultivi «bunele porniri». Aici d-l Slavici se ceartă cu Psihologia rău de tot Astăzi se dă denumirea de sentimente sau emoțiuni sau pasiuni, plăcerilor și durerilor cari se deosebesc unele de altele, fie prin elementele intelectuale sau voluntare de cari sunt însoțite, fie prin durata și intensitatea lor.

D-l Slavici își permite creațiuni în Psihologie, ca în literatură și de ce nu? Pentru d-sa «în simțămintele omenești putem să deosebim două elemente: unul pasional, o plăcere ori o durere, iar altul emoțional poruirea de a face ceva⁵⁾». Cu alte cuvinte emoția e pentru d-sa ceva voluntar. Și când te gândești că se găsesc aceste lucruri în Psihologia d-lui Găvănescu! Și apoi ce frumusețe dacă mergi mai departe. Vei găsi «porniri, cari sunt simțăminte inferioare» vei găsi compătimire subdivizată în «simțământ comun» și «caritate», iar simțământul comun îl vei găsi și pe el subdivizat în: egoism, amor propriu, vanitate, ambițiune familiară, națională etc. O întreagă babilonie! Termeni aruncați fără rost și fără nici o explicație unul peste altul, ca să nu mai pricepi nimic la urmă.

Observă însă că spațiul nu ne permite să continuăm cu analiza tot așa de amănunțit mai departe, deși de fapt și până aici n'am făcut decât să spicuim unele lucruri mai frumoase.

Vom renunța deci la rest, scoțând la iveală încă o singură afirmație dar asigurând pe aceia ce ar voi să citească opera pedagogică a d-lui Slavici, că vor găsi din belșug cu ce să se desfăteze. Autorul nostru crede, de pildă între altele, că copiii trebuie să învețe acasă să citească chiar când părinții nu știu probabil să citească ei înșiși, sau chiar când nu știu Pedagogie deloc. D-sa aruncă anatema asupra învățătorilor, cari desigur nu și-au luat cunoștințele epedagogic din Educația rațională. «Cine-și iubește copilul și ține să nu fie chinuit, îl trimete la

1) Tare am dori să știm și noi ce ar fi educabilitatea nesufletească!
2) Idem. p. 28. 3) Idem. 4) Idem. p. 33. 5) Idem. p. 34. 6) Idem p. 38. 6) Idem p. 39. 7) Idem p. 41. 8) Idem p. 43.

1) Idem p. 44. 2) Idem p. 47. 3) Idem. 4) Idem p. 48. 5) Idem p. 51.

școală, nu mai după ce l-a învățat să scrie și să citească, căci așa cum se poate face în școală, învățarea citirii și a scrierii; e o adevărată canonisire.»¹⁾ Ei bine! Iată eu vroi să ascult acest sfat! Cum să'mi învăț eu singur copilul? Să caut mai jos: «numai jucându-ne cu copilul, ca să-i facă plăcere.»²⁾ Foarte frumos. Mă joc și eu, mai ales că sunt bine dispus, dar cum să mă joc? Cum? «Asta e chestiune de amănunte» îți răspunde satisfăcut d-l Slavici.

Convingerea d-lui Slavici este în definitiv că iubirea «covârșitoare e cea mai bună povață în educație»³⁾ și că la noi s'a făcut și se face «destul de bună educație impulsivă»⁴⁾ că cu alte cuvinte nici n'ar mai fi fost nevoie să vie să ne mai încurce d-sa cu această educație rațională, care nu e rațională de loc, Pentru D-zeu! o fi sosit și la noi vremea ca oamenii să se ocupe în mod special de ceva și să nu se mai creadă la locul lor oriunde le-o trece prin cap. Trebuie să dispară credința formulată de însuși autor sub forma de maxime atât de preferată de d-sa că: «ceea ce e bine ori rău pentru una, bine ori rău e pentru toate.»⁵⁾

Z. BĂDEANU.

LITERATURA

DIN VIAȚA DE REDACȚIE

Înfrigurat, intru în redacție, o încăpere lungă al cărei mobilier e alcătuit dintr'o masă mare, inconjurată de câteva scaune, cum și din niște jilțuri și o canapea de catifea vișinie, așezate de-a lungul pereților. Două trei portrete de oameni cu vază și un dulap de cărți împlinesc decorul acestui interior sever, căruia călimărilor și teancurile de hârtie imaculată îi dau nu știu ce aer de febrilitate, de neconținută iscodire a actualității. Par'că ar stă scris undeva, într'un colț, în litere de foc: «aici se caută actualitatea» — până într'atâta te prinde ca într'un vârtej, de care nu te poți feri, atmosfera aceasta de sbucium, în care ideile se ciocnesc ca strălucirea ascuțiturilor de săbii, înfiorându-te și stăpânindu-te cu puterea lor.

N'a venit nimeni încă și întinzându-mă pe canapea ascult ceasornicele bătând, rând pe rând, de opt ori—deșteptându-mi în suflet aceiași neliniște obișnuită, aceiași frământare de toate zilele, aceiași ferbințeală a minții ce trebuie să-și facă datoria.

Numai «Nea Naie», îngrijitorul colecțiilor, cel mai matinal și mai credincios om al ziarului, intră binișor zicându-mi «bună dimineața» și rânduiește gazetele proaspete dealungul mesii, tencuindu-le frumos, fără pic de plictisală, de par'că n'ar fi îmbătrânit făcând aceiași treabă de zeci de ani. A isprăvit, și stă o clipă, se uită cu luare aminte la toate, să se încredințeze că nu lipsește nimic, că totul e la locul lui și moara poate să macine. Un zâmbet de mulțumire i se limpezește în ochii vii, alunecând apoi pe fața întregă, luminând-o, făcând-o să pară și mai albă barba stufoasă ca și părul tot atâta de alb. Liniștit, trece în fundul în-

căperii, apucând un maldăr de gazete vechi pe care le înșiruește pe o măsuță bodogănind câte ceva, de câteori îi lipsește vre-un număr și tușind în barbă, mormăie printre dinți: «ce vreme, ce vreme!...», văzându-și înaintea de slujbă.

Masa lungă, cu gazetele înșirate, mă pofteste la treabă, mă silește să mă ridic. Un gând răsvrătit însă mă face să o iau spre fereastră, să stau iarăși locului cu privirea pierdută în ceața dimineții din care se deosebesc siluetele albăstrii ale clădirilor uriașe ce-mi închid orizontul ca într'o cetate. Un petic de cer plumburiu mi-așterne mohorala pe suflet, silindu-mă a-mi întoarce privirea spre încăperea lungă, pustie, a redacției.

Pe pereți, vechii sfetnici ai țării își aruncă priviri ironice din cadrele lor aurii. Intre doi, cei mai bătrâni, am băgat de seamă de mai mult timp o tacită înțelegere. Par'că și-ar spune, dând din cap: «Ce mai scofală, ce mai scofală! Să-și dai pe gârlă pe toți!».

Ușa se deschide brusc și «Directorul» înainteașă grav, cu geanta subsuoară, ca o făclie de botez dusă de un copil. Cu pașii mari, măsurați cu metru par'că, se apropie de masă, și fără să se uite la mine rostește:

— Bunjur!

Geanta mare se lasă din subsoară pe masă, se desface, coatele se întind în voie, ochelarii stau neclintii pe nas, iar condeiul o clipă nedumerit se înfige apoi cu îndărătnicire în hârtie... Și... dâr-dâr, dâr-dâr... gândurile curg gârlă, negrind hârtia albă ca și zăpada ce a început să se aștearnă încet afară.

Câte-va minute de tăcere abia întreruptă de «dâr-dârul înverșunat al «directorului» și de fâșiitul ziarelor desfăcute de mine.

Apoi ușa se deschide din nou, și deodată, tronc-tronc..., tronc! tronc..., isbucnește pe parchet piciorul de lemn al Secretarului de redacție.

«Cap de lemn», cum l'au botezat, negru la față și la cuget, cu o veselie de ipocrit, pururi zâmbitor înaintea stăpânului, s'apropie tușind și troncănind din picior:

— «Bună!» Știi, coane Iorgule, l-am înfundat pe escrocul ăla!

Și tușind de câteva ori înfundat așteaptă o vorbă dela director, care se uită prost la el, și-și apleacă ochelarii din nou în hârtie. «Cap de lemn» tușește iarăși, mai înfundat, mai sec, dovadă că-i grozav de preocupat, se lasă pe scaun, apucă telegramele și foarfecele — arma lui — iar sticlucă de gumirabică îi stă alături, gata de luptă, ca Fiul de-a dreapta Tatălui. Și tăind și lipind, el își împlinește oficiul, treaba merge strună.

Trec la masa mea, în cealaltă încăpere, să scap și de tusea seacă a lui «Cap de lemn.» Bate nouă și picior de la tipografie, cu nasu roșu de frig, mă întrebă de manuscris. N'am făcut nimic încă, mă doare capu și gazetele de dimineață n'au mai nimic.

Ce naiba să scrii? Crimă nu, sinucidere ba, abia un focșor în Tîrchilești, azi noapte: a ars o șiră de paie... Aproape să te lipsești!

Aprinz altă țigare și mă las moale pe spătarul scaunului, cu ochii prinși de rotocoalele albastre ce se încolăcesc spre tavan în forme și semne bizare.

Câte odată o țigare îți limpezește mintea, rânduin-

1) Idem p. 60. 2) Idem p. 61. 3) p. 73. 4) p. 63. 5) p. 71.

du-ți gândurile și punându-le în lumină, — ca și cum ți s'ar deșteptă creierul dintr'o amorțeală ce l'a apăsător cine știe cât. De ce însă nu-și mai vine în fire mintea după ce a trecut peste ea vântul cel pustiitor de gânduri?

A, ha! Am găsit! De ce n'ași face o plimbare în lumea aceea?

Scriu titlul mare pe foaia imaculată: «O vizită la balamuc» și trag trei linii dedesubt.

«Șoseaua se întinde nesfârșită și netedă ca o scândură înaintea mea, iar cât văd, departe, înainte, nici tipenie de om. Orașul, rămas în ceață, abia se mai străvede în depărtare: câteva forme nesigure, grămădite, vreo turlă de biserică și siluete de plopi pornite spre cer. Iar pe marginea drumului pustiit, numai câte o căsuță, cu fața albă, tupilându-se pe după gard, cată sperioasă la mine.

Câțiva pomi desfrunziți se sgriburesc înaintea mea, mă îndeamnă să-mi strâng pardesiul pe mine, și urmărit par'că de cine știe cine, iușesc pasul într'acolo, spre rariștea din depărtare, unde albesc zidurile balamucului.»

«Acolo ajungem toți...» scrie nu știu care înțelept în nu știu ce carte.

Iată-mă ajuns. Intru pe poarta întredeschisă. Portarul se repede la mine, mă întreabă pe cine caut și asta mă pune pe gânduri. Mă 'ntreabă iarăș și-i spun într'o doară:

— Caut pe toți și pe nimeni.»

El rămâne pleoștit și dă din umeri nedumerit. Pe alee se apropie un tânăr îmbrăcat în bluza albă de doctorand.

Mă întreabă și el, măsurându-mă de sus până jos, și-mi dă voie să vizitez «Academia.»

Trec prin întâia curte. Pe la fereștile coridorului din fund zăresc ochi holbați, sticloși, guri oribile, căscate în rânjete stupide, câte un nas hidos, lipit de geam. Se uită la mine ca la altă dihanie.

Un vlăjgan cu cioareci și cu căciula cât o baniță îmi face semn s'o iau după el. E călăuza mea în lumea dușilor după lume.

Dăm într'un coridor lung prin care se plimbă doi inși, repede-repede, dând din mâini, par'că s-ar fi luat la întrecere cu trenu. Un altul, cu fața brăzdată de cute, se sgâiește la mine și-mi face cu ochiu, iar alături de el un bondoc, cu favorite albe, injură guvernul în gura mare, fiind-că a lăsat să intre seceta în țară; iar în capătul celălalt, doi inși țipă și urlă de clănțănesc geamurile și-mi vine să-mi astup urechile, să fug... Par'că ar fi curat nebuni!

Aceștia sunt furioșii. Ochi răi, roșii, guri rânjite, căscate deabinele în răsuri hidoase, de li se văd dinții ca la mocoși, când se încaeră; fețe fțoroase, galbene, pline de crețuri, sau învăpăiate de tot, cu trăsăturile schimbate, lăbărțate de durerile pedepsei și de spaime nebune. Toți sunt îmbrăcați în halaturi cu dungi conabii ca și tichiile din capete.

Alt coridor. Un miros rău, de stârv, o lumină cenușie se strecoară peste o grămadă de inși cari stau ca în biserică, încremeniți pe la ferești, prin câte un colț; unii în picioare, țepeni, alții stau grecește pe scânduri, unu cu capu plecat pe genunchi, par'că ar jeli cine

știe ce perdere grozavă, altul cu ochii știși, fără privire, înghețați par'că.

Sunt cei liniștiți — melancolicii — cei ce poartă taina nefericirii lor în dezolarea aceea nebună ce te lovește în urma unei perderi neașteptate.

Unul dintre aceștia, un tânăr frumos, cu ochii mari, fascinatori, cu mâna la falcă și cu cotul răzimat de pervazul ferestrii, stă îngândurat, senin ca un poet prins de vise. Altul zdravăn, cu fața hotărâtă, se plimbă de colo până colo cu pași rari și mișcă din buze, par'că ar șopti ceva.

Călăuza mea mă lămurește spunându-mi că acela nu se lasă până nu face cinci mii de pași pe zi. Câte o dată își uită și de masă. Alte-ori, mâncând, dă într'una din picioare și rămâne cu lingura în gură, numărând mereu. Și așa într'una până s'or face cinci miliarde, când o să vie sfârșitul lumii, zice el.

Sărmane minți rătăcite! Câte forțe, câte adevărate suflețe mari nu zac în nemernica gloată a lor!... Dar n'o fi oare mai bună rătăcirea aceasta...»

Telefonul îmi taie firul gândurilor cu zurelul lui obsedant:

— Allô! Da... Cine mă rog? Da... Cineva din redacție... Să întreb.

Întreabă de «Cap de lemn». El tușește apropiindu-se de mine:

— Spune-i că n'am venit! Știi, ăla cu polița... M'a plictisit nenc, m'a plictisit...

Troncănind și tuind mai des se duce dincolo. Trec la aparat;

— Allo! Da, eu... N'a venit... Nu știu, poate nici să nu mai vie... Salutare.

Dau să m'așez pe lucru, apuc condeiu, trec peste și-rurile din urmă, când cineva bate la ușe.

— Intră!

Binișor îmi vine înainte un căruțaș voinic încă, cu părul cărunt, neras de mult, și cu privirea nesigură; poartă tradiționalii nădragi cu crețuri, iar cismele unse de curând, răspândesc un miros puturos ce mă îndeamnă să trag mai des din țigare.

Abia rostește lăsându-și biciul cu grije lângă ușe:

— Aici e «ridacția?...»

— Da, aici.

Apoi, plecându-se rugător spre mine:

— Am o plângere, să trăiți, că m'a supus la bir nedrept și eu n'am lățcaie. Casa îndatorată, mucrea bolnavă, cinci copii și receptoru, dușman politic... Că la «Maidanu dulapului», mă știe conu Iorgu!... De-ai noștri... Să mă omoare și mai multe nu! M'a scăpat un boer din ghiarele lui, că altfel. Doamne păzește. Când m'am văzut acasă am zis bodaproste...

— Binc... cu cât te-a impus?

Se aplecă și mai mult, sclipind din pleoape nedumerit.

— Cât bir zice să plătești?

Se scărpină la ceafă, adunându-și gândurile par'că.

— Păi, să vezi dumneata... Pentru o vacă și o vițea, pe lângă căruța cu doi boi și mucrea, că se duce cu lapte în târg..., peste tot o sută treizeci și opt lei și optzeci și cinci... stă scris coalea... bașca de prestație și foncieră... Barem de foncieră, mi-a pus funia la be-regată — m'a sărăcit...

— Destul, Ce dorești?
 — Vream să mă rog... că mă cunoaște conu Iorgu dela «Maidanu».
 — Biné, spune odată!
 — ... Că să scriți ceva, așa, la gazetă, să nu plătească atâta, că-i pe nedrept domnule... mucerea bolnavă... cinci copii... știe Conu Iorgu...
 — Bine, bine! Du-te,
 — Sărumană!

Eși, învârtindu-și căciula și luându-și biciu de lângă ușe, iar în locul lui picul dela tipografie îmi sări înainte ca o stafie miorlând: «manuscris».

— Așteaptă!

Și strângându-mi fruntea, potolind văjiitul tâmpelor, citii fraza nesfârșită răspicat, silabisind cuvintele, ascultându-le par'că să le pot înțelege..

N. PORĂ.

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

IN CHESTIA PIESEI D-lui A. HERZ.

(Scrisoare către Directorul Noiei Reviste Române).

Domnule Director, In numărul trecut al revistei, cronicarul d-v. dramatic, d. E. Porn, amintește că piesa d-lui A. Herz, «*Noaptea învierii*» e foarte asemănătoare cu o veche piesă a mea intitulată «*De peste prag*», Cronicarul d-v. dramatic n'a greșit; a fost poate chiar prea blajin. Ca interesat întru câtva în pricină (deși prea puțin), îmi veți da voie, domnule director, să adaug și eu câteva cuvinte în această privință.

D. Herz e într'o vârstă fericită; e în vârsta, când orice îndrăsneală și se poate trece drept istețime, în vârsta când, student fiind, te uiți în foaia vecinului spre «a copia», fără remușcări, ci numai cu conștiința superiorității de a fi înșelat pe ceilalți, în vârsta când ideile de proprietate literară, sau alta, nu sunt tocmai limpezi, când al tău e și al meu, — deși al meu nu prea e al tău...

Băgasem de seamă, mai de mult, acest nevinovat comunism a prea tânărului scriitor, cu prilejul piesei *Floarea de nalbă*, care aducea simțitor cu *Dama cu Camelii*, a lui Alexandru Dumas. De închis ochii nu puteam s'o fac, dar am mai temperat ceia ce puteam să-i spun încă de pe atunci, de oarece vedeam în d. Herz un tânăr abia ieșit de pe băncile liceului, îndemânatic, dibaciu, isteț palpitând de dorința de a fi cineva, întreprinzând în jurul meu o împresurare, căreia, mărturisesc, n'am isbutit să mă împotrivesc până la sfârșit... Atunci, am scris un articol și despre d. Herz, arătându-i multe scăderi, dar bănuindu-i în viitor «un puternic temperament dramatic» (Și aici un cuvânt: critici, o frații mei, spuneți tot ce aveți de spus despre un scriitor, privit în clipa de față, nu fiți însă prea darnici cu viitorul;... căci el se răsbună).

Curând după aceia d. Herz îmi citi un act dintr'o nouă piesă; l'am ascultat până la sfârșit și apoi l'am privit în ochi; nu mi-a fost greu să-l fac să vadă că tot actul nu era decât o reminiscență nevinovată din Ibsen. Dar tânărul trepidă, voia să scrie ceva, ar fi dorit să prindă din aer o inspirație, și într'o seară 'mi povestii un nou «subiect» de piesă. Il privii în ochi: subiectul nu era decât, cuvânt la cuvânt, (dar cuvânt la cuvânt) subiectul piesei mele «*De peste prag*». l'am spus-o, și tânărul a recunoscut-o pe dată, mulțumindu-mi chiar că l'am ferit de oarecari neplăceri viitoare.

A trecut însă un an, și eu eram departe... D. Herz voind să scrie ceva, cra în căutarea unei idei: dar una

e să născocești, și alta să umbli cu cârpeli din lucrările altora... Deprins însă cu acest din urmă fel de scris, d. Herz s'a hotărât încă odată pentru dânsul... Și în câteva săptămâni ne dădu «*Noaptea învierii*», — în care și-a apropiat cu multe exagerări, subiectul piesei mele «*De peste prag*».

Domnule Director, nu voi pune firește, pe două coloane, cele două piese, și nici nu se poate, căci n'am găsi nici două rânduri care să se asemene cu desăvârșire.

D. Herz e prea îndemânatic și nu-l poți prinde cu cartea după care «copiază».

Ceiace se aseamănă e mai întâi *subiectul*, și nu în linia lui generală (căci câte nu s'a brodit pe tema *remușcării*!) ci în *amănunte în situații* și pe urmă până la un punct, în creația sufletească a celor trei eroi din piesă: a tânărului care se întoarce dela Paris, și care seamănă ca două picături de apă cu tânărul d-lui Herz, ce se întoarce din acelaș Paris, a mamei lui, la mine mamă dreaptă, și la d. Herz, vitregă, ce e chinuită de remușcări, și a amantului, chinuit de remușcări și dânsul, dar care dorește să-și recâștige iubita fără a isbuti... Toată piesa mea ca și «a d-lui Herz» se petrece între aceste trei persoane vii, la care se adaugă un alt personaj, poate cel mai însemnat, — un mort, ce plutește deasupra întregii piese, amestecându-se în fiecare peripeție a ei. Acest mort, ce trăește atât de viu în fiul său, e acelaș în amândouă piesele (dacă trebuie să admitem ca sunt două piese)... Pe lângă acest grup de persoane cu desăvârșire identice, eu am mai adăugat alte câteva străbătând piesa, ca de pildă un mic roman de dragoste puțin în afară de piesă, pe care d. Herz ca fin dramaturg ce e, după cum o spune, l'a lăsat la o parte, pentru a introduce în actul al II-lea și al III-lea câteva personaje cu totul noi (pe care i le dăruiesc bucuroși, dintre care și un fel de înfringant ce grăbește desnodământul piesei și în care l'am plăns pe marele nostru Soreanu...)

Piesa aceasta a mea, domnule director, am scris-o acum vre-o zece ani, și am tipărit-o acum vre-o cinci; a trecut vreme de atunci, și după ce am publicat vre-o zece volume, sunt ceva mai în măsură să-mi dau seama de scăderile unei piese, decât puteam s'o fac odinioară. Voesc să spun că cunosc prea bine ce-i lipsește piesei mele și nu mă voi încerca să-i fac aici o critică mai amănunțită, cecace mi-ar fi lesne de făcut; deși pe lângă unele stângăcii ale mele, d-sa mai adaugă și altele multe ale d-sale; mai voesc să spun că numai un simț de dreptate și de moralitate mă face să-mi recunosc întru câtva paternitatea «piesei d-lui Herz», care s'a văzut pe scenă a fi atât de puțin isbutită..

Mergând la teatru, m'am gândit la versurile:

A l'ombre d'un clocher
 J'ai vu l'ombre d'un cocher
 Qui avec l'ombre d'une brosse
 Frottait l'ombre d'un carosse.

văzând pe scenă umbra unei piese pe care o cunoșteam foarte bine, din deosebite pricini...

D. Herz, îndrăsneț, întreprinzător, agitat cum e, să capete din aceste rânduri o învățătură de cumințire, ne mai bizuindu-se pe bunevoiața ce nu i se mai pot da, și îndemânatic cum e, deși înspăimântător de superficial, tragă în viitor o brazdă care să fie, în sfârșit cu totul a sa...

Dar mă prind vorbind iarăși de viitor, cecace îmi făgăduisem să n'o mai fac...

Primiți, domnule director, încredințarea sentimentelor mele cele mai alese.

E. LOVIŢESCU

București, 20 Octombrie.

P. S. Mai multe amănunte ale asemănării dintre cele două piese, voi da în numărul viitor al *Convorbirilor critice*.

Ciocolata si Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători

VILLE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2
Palatul Muntelui de Pietate
TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

— Să nu lipsească din nici o casă —
Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru *musculatură*, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flacorul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25
— SE GASEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII —

Ferți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA
COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE
OALELE CE PROVİN DIN Infecțiunile Intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion parolactic)

APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA
LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.
Un flacon 2 lei. În provincie contra mandat 2,50
Cereți prospecte gratuite

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT SI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

OPERAȚIUNI ȘI FACERI

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptor pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54

TELEFON

BANCA COMERCIALA DIN TURNU-SEVERIN.

SOCIETATE ANONIMA PE ACȚIUNI

Capital social 300 000 Lei

Face cunoscut onor. publică că,

PRIMEȘTE ORI-CE SUME LA ECONOMIE
SPRE FRUCTIFICARE,

ÎN CONDIȚIUNI FOARTE AVANTAGIOASE
PENTRU DOMNII DEPUATORI

Cu deosebită stimă:

BANCA COMERCIALĂ DIN T.-SEVERIN

SOCIETATE ANONIMĂ

Președinte, T. Costescu.

Director, I. Ciurescu.